

ΕΚΘΕΣΙΣ

Βύρωνος Καραγιάννη

Περί της δράσεως της εκτελεσθείσης
υπό των Γερμανών μητρός μου Λέλας

κη δημιουργίας ομάδων από ψυχωμένους πατριώτες, που να αναπτερώνουν το κλονισμένο φρόνημα του Ελληνικού λαού και να τον ωθήσουν σε πράξεις αντίστασης κατά των κατακτητών.

Με βαθειά συγκίνηση σας γνωρίζω ότι η πρώτη που οργάνωσε μια τέτοια ομάδα αντίστασης ήταν η αξέχαστη μάνα μας, η **Λέλα Καραγιάννη**. Είχε επτά παιδιά στην οικογένειά της να φροντίσει, να θρέψει, να μεγαλώσει. Κι όμως ήταν τόση η αγάπη της για την Πατρίδα που έβαλε την οικογένεια σε δεύτερη μοίρα. **Υπεράνω όλων η Πατρίς**: Ακριβώς όπως δίδασκαν οι Αρχαίοι Έλληνες.

Την οργάνωση ωνόμασε "**Μπουμπουλίνα**" και την απετέλεσαν, λίγοι στην αρχή αποφασισμένοι Πατριώτες, και τα μεγαλύτερα από τα παιδιά της.

Άρχισε να προκαλή σαμποτάζ σε βάρος των κατακτητών, και ήρθε σ'επαφή με το συμμαχικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής, όπου διεβίβαζε πληροφορίες για τις κινήσεις του εχθρού. Οι Γερμανοί προσπαθούσαν να την ανακαλύψουν, αλλά δεν το κατώρθωναν.

Κι ενώ πια ροδοχάραζε η ελευθερία πάνω απ'την

τυραννισμένη χώρα, η Λέλα Καραγιάννη, ύστερα από προδοσία, συλλαμβάνεται μαζί τα 5 μεγαλύτερα παιδιά της.

Στα χέρια των Ες-Ες μαρτύρησε αλλά δεν πτοήθηκε. Δεν αποκάλυψε κανένα συναγωνιστή ούτε όταν βρέθηκε μπροστά στο εκτελεστικό απόσπασμα.

Αντίθετα, βρήκε το θάνατο ψέλλνοντας τον Εθνικό μας Ύμνο. Τον ύμνο προς την Ελευθερία για την οποία θυσιάστηκε.

Δεν θα σας κουράσω άλλο. Θα ήθελα μόνο να ξέρετε πως αυτή η Ελευθερία που όλοι σήμερα χαιρόμαστε έχει ποτιστεί με αίμα. Πολύ αίμα, ανθρώπων ηρωϊκών, γενναίων, αδάμαστων. Που έβαλαν την Ελλάδα πιο ψηλά κι' απ' τη ζωή τους, κι' απ' την οικογένειά τους, κι' από τ' αγαθά τους.

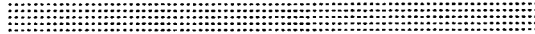
Η θυσία τους ας φωτίζει το δρόμο σας προς την πρόοδο και την ευημερία, που έχουν προϋπόθεση το υπέρτατο αγαθό: την **Ελευθερία**!...

Βύρων Καραγιάννης

ΕΚΘΕΣΙΣ

Βύρωνος Καραγιάννη

Περί της δράσεως της εκτελεσθείσης
υπό των Γερμανών μητρός μου Λέλας

Είμαι το τέταρτο παιδί από τα επτά [7] των γονιών μου. Μεγαλώσαμε μέσα σ'ένα χριστιανικό περιβάλλον, με τις παραδόσεις της φυλής μας, όπου η φιλοπατρία ήταν ανωτέρα όλης της ιεραρχίας των καθηκόντων. Είχαμε πάθος με την Πατρίδα μας, που μας το ενέπνευσαν οι γονείς μας και προπάντων η μητέρα μας.

Όταν εκηρύχθη ο Ιταλοελληνικός πόλεμος, η μητέρα, αλλά και εμείς τ'αγόρια, λυπούμαστε που είμαστε μικροί και δεν είχαμε την ηλικία να πολεμήσουμε και εμείς στην πρώτη γραμμή για τα πάτρια. Το μόνο που απέμενε ήταν να καταταχθούμε στις τάξεις του Ερυθρού Σταυρού, και αυτό κάναμε. Τα τέσσερα από μας μεγαλύτερα αδέρφια, αγόρια και κορίτσια, ύστερα από μια σύντομη εκπαίδευση, εγίναμε τραυματιοφορείς του Ερυθρού Σταυρού, η δε αδελφή μου Ιωάννα, υπηρέτησε ως αδελφή τραυματιοφορέυς στους σερμούς, στην μεταφορά των τραυματιών από το μέτωπο. Ο στρατός μας νικούσε τους Ιταλούς, παρά την μεγάλη αριθμητική υπεροχή τους, και μεις ζούσαμε σε μια

εθνική έξαρση, μα αλλοίμονο, απο εκεί που νικούσαμε τους εισβολείς, ξαφνικά μας επετέθησαν οι Γερμανοί, για να σώσουν τους Ιταλούς συμμάχους τους, που εμείς οι Έλληνες τους είχαμε πάρει στο κυνήγι.

Επόμενον ήτο η Ελλάδα να υποκύψει στον Χιτλερικό οδοστρωτήρα, και από νικητές, ξαφνικά, βρεθήκαμε σκλαβωμένοι από δύο στρατούς. Η πατρίδα μας ήταν τώρα υπό διπλή κατοχή.

Μ' αυτές τις πεποιθήσεις και ιδανικά, με τα οποία γαλουχηθήκαμε, δεν μας ήτο δυνατόν στην κατοχή να αδρανήσουμε και να περιμένουμε τους συμμάχους να νικήσουν και να μας ελευθερώσουν. Θυμάμαι, τη μητέρα μας που έλεγε το αρχαίο ρητό **"Συν Αθηνά και χείρα κίνει"**, δηλαδή ότι έπρεπε ό κάθε Έλληνας να ξεσηκωθεί, να αγωνισθεί για την ελευθερία μας και όχι να τα περιμένουμε όλα από τους συμμάχους μας. Και αυτό ακριβώς έκανε εκείνη. Ξεσηκώθηκε και αγωνίσθηκε.

Όλα άρχισαν απλά, αυθόρμητα από τα βάθη της καρδιάς μας.

Από τις πρώτες ημέρες που πάτησαν το πόδι τους στην Ελλάδα τα στρατεύματα κατοχής, άρχισε από μόνη της, την πατριωτική της δράση και δημιουργησε ομάδα αντιστάσεως, η οποία αρχικά αποτελείτο από τα μέλη της οικογένειάς μας και μερικούς φίλους μας πατριώτες. Άρχισε να αγωνίζεται ακούραστα με όλη τη δύναμη της ψυχής της και καθ' όλη τη διάρκεια της κατοχής μέχρι το τέλος, την ημέρα που συνελήφθη.

Βέβαια, στην αρχή δεν ήξερε πως να πράξει, ούτε είχε συγκεκριμένα σχέδια, πήγαινε ψαχουλευτα, καθοδηγούμενη από την καρδιά της, που ήταν γεμάτη Ελλάδα, γρήγορα βρήκε τον δρόμο της, στην Αντίσταση. Στην αρχή ασχοληθηκε με την περίθαλψη και φυγάδευση των συμμάχων μας, αυτούς που δεν τα κατάφεραν να φύγουν μαζί με το εκστρατευτικό σώμα, και είχαν εγκλωβιστεί στην Ελλάδα. Έλεγε ότι ήταν χρέος και καθήκον εμάς των Ελλήνων, να συντρέξουμε τους συμμάχους και πολεμιστές μας, που είχαν έλθει από τα πέρατα της γής για να μας βοηθήσουν και ότι τώρα που βρισκόntonταν σε τραγική θέση, σκόρπιοι σε όλη την Ελλάδα, κυνηγημένοι, πεινασμένοι, και έτρεχαν να κρυφτούν, είχαν απόλυτη ανάγκη την βοήθειά μας. Εμείς τους βοηθήσαμε με όλη μας την ψυχή, παρά την απειλή θανάτου και πέραν από τις δυνάμεις μας και πολλούς από αυτούς τους φυγαδεύσαμε στη Μέση Ανατολή. Εν τω μεταξύ η δράση της μητέρας μπήκε σε άλλο δρόμο. Βρήκε μονοπάτια, που οδηγούσαν στην κατασκοπία και δολιοφθορά του εχθρού. Βρήκε τον τρόπο να κατασκοπεύει τις κυριώτερες υπηρεσίες του εχθρού, τώρα είχε πιο συγκεκριμένα σχέδια, και χρειαζότανε ικανά στελέχη για να την βοηθήσουν, μάζεψε γύρω της και άλλους ένθερμους πατριώτες, έτσι η ομάδα της επλουτίσθη με πολλά δυναμικά στελέχη, και η μικρή ομάδα της εξελίχθη σε αντιστασιακή οργάνωση, την οποία η μητέρα ονόμασε "Μπουμπουλίνα" [από το οικογενειακό όνομα της μητέρας της, η οποία ελέγετο

Μπούμπουλη.]

Ήταν ένας μικρός στρατός που εκινείτο αθόρυβα, σιωπηλά μέσα στο σκοτάδι, με σκοπό να προκαλέσει όσο πιο πολύ κακό μπορούσε στον εχθρό. Ήταν ένας αγώνας ζωής και θανάτου, για την επιβίωσή μας, ως Έθνος και λαός. Η μητέρα ρίχτηκε με ορμή σ' αυτό τον ιερό αγώνα, ρίχνοντας μαζί και τα παιδιά της. Όσο μεγάλη και αν ήταν η αγάπη της για μας, δεν μπορούσε να την κάνει να ξεχάσει ότι πάνω από όλα και από μας ήταν η Πατρίδα. Και μεις τα έξη από τα επτά παιδιά της, την βοηθήσαμε όσο μπορούσαμε με όλο τον ενθουσιασμό της νεανικής ψυχής μας. Εκείνο που είναι εκπληκτικό, είναι ότι στην οργάνωσή της, προσετέθησαν και μερικοί Γερμανοί και Αυστριακοί αντιναζίστες, αλλά και Ιταλοί, οι οποίοι της παρείχαν πολύτιμες πληροφορίες.

Η οργάνωσή της είχε πλέον διεισδύσει παντού σε όλες τις στρατιωτικές υπηρεσίες του εχθρού, στην G.F.P, στον Ορτσκομαντατούρ, στην Φελντζενταρμερί, και στο Γερμανικό Ναυαρχείο.

Η μητέρα συνεργάσθη με τις περισσότερες οργανώσεις, τόσο της πόλεως, όσο και με αυτές της υπαίθρου, "ΑΠΟΛΛΩΝ", "ΒΥΡΩΝΕΣ", "ΠΕΑΝ", ΠΑΝ, ΜΗΔΑΣ 'Ο-
ΕΔΕΣ
μηρου Τσιγάντε, ΙΤ, ΕΛΛΑΣ Ψαρρού 542". Ο αγώνας της ήταν καθαρός και τον κράτησε μακριά από τις πολιτικές παρατάξεις και περιπλοκές.

Εκτός από τα κύρια βασικά στελέχη, που αποτελούσαν την οργάνωσή της, είχε στενή και εποικοδομη-

τική συνεργασία με τον Αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό, τον Επίσκοπο Κισσάμου και Σελίνου, με τον Αρχηγό της Αστυνομίας Άγγελο Έβερτ, τον Αβέρωφ, τον Πρεσβευτή Αλέξανδρο Πάλλη κ.ά.- Εμείς τα παιδιά της δεν είχαμε πάψει να προσφέρουμε τις υπηρεσίες μας στο Σταθμό Πρώτων Βοηθειών, και κατά την κατοχή, θυμάμαι, πολλές φορές χρειάστηκε να μεταφέρω κατ'εντολήν της μητέρας αντάρτες τραυματίες, που τους έφεραν μυστικά από τα βουνά, σε προάστεια των Αθηνών, από όπου εμείς τους παίρναμε και κατά προτίμηση, τους προωθούσαμε στο Σταθμό Α' Βοηθειών, για χειρουργικές επεμβάσεις, περιποίηση των τραυμάτων τους και περίθαλψη.- Άλλωστε, ο Διευθυντής του Σταθμού Α' Βοηθειών, Ιωάννης Δεουδές και οι ιατροί Κανελλόπουλος, Μαρκόπουλου, Παϊδούσης και Σεβαστόπουλος, αλλά και η προΐσταμένη αδελφή κατά καιρούς, συνεργάστηκαν με την μητέρα, σ' αυτόν τον τομέα.-

Παράλληλα, η "Μπουμπουλίνα" βοηθούσε και τις αντάρτικες ομάδες της υπαίθρου με πολεμοφόδια, που προερχόντουσαν από αποθήκες των στρατευμάτων κατοχής, και που οι ηρωϊκές μορφές, για να τα αποκτήσουν, πολλές φορές έδωσαν την ζωή τους.- Επίσης τους τροφοδοτούσαμε και με φαρμακευτικό υλικό που ένα μέρος από αυτό προερχότανε, από την φαρμακαποθήκη του πατέρα μας, διότι εκτός της αρωματοποιϊας, διατηρούσαμε φαρμακείο και φαρμακαποθήκη.

Το κάθε παιδί είχε ωρισμένες ευθύνες και καθήκοντα και την βοηθούσαμε, ακόμα και η Νεφέλη που

ήταν πολύ μικρή. Πόσες και πόσες φορές δεν μετέφερα μηνύματά της, προς οργανώσεις και συνεργάτες της, ή όπλα και πυρομαχικά ή κρατούσα τσίλιες και μετέφερα Άγγλους από σπίτι σε σπίτι. Θυμάμαι, μέσα σ' όλα αυτά, μερικές φορές χρειάστηκε να συνοδεύσω Βρετανούς, στο Κομμωτήριο "Γαρυφάλλου", καθώς και στο Κομμωτήριο του Κ. Αβγουλά, για να τους αλλάξουν το ξανθό χρώμα των μαλλιών τους σε καστανό το μουστάκι που άφηναν να φυτρώνει βοηθούσε και αυτό στην αλλαγή της φυσιολογίας κατά κάποιο τρόπο. Μετά τους επήγαινα στο φωτογραφείο του Ρήγγου Ριζόπουλου, που ήταν απέναντι στο κατάστημά μας, [τον ίδιο τον φωτογράφο τον γνωρίζαμε και του είχαμε εμπιστοσύνη], και τους έβγαζε φωτογραφίες, για πλαστές ταυτότητες. Βέβαια οι μετακινήσεις αυτές γινόντουσαν με μεγάλη προφύλαξη και σε ώρα, που τα κομμωτήρια ήταν κλειστά. Τις φωτογραφίες αυτές των Άγγλων με αλλαγμένη πλέον την όψη, η μητέρα τις έδινε, ή στον Γεώργιο Μικρούλη Αστυνόμο Α' [3852], ή στον Αστυνόμο Καρβελά, καθώς και σε κάποιον ονόματι Όττο, κάποτε η μητέρα μου εμπιστεύτηκε, ότι ο Όττο δεν ήταν άλλος από τον Άγγελο Έβερτ, τον Αστυνομικό Διευθυντή. Οι πλαστές ταυτότητες δεν προοριζόντουσαν μόνο για τους Άγγλους, αλλά και για Έλληνες που κατεδιώκοντο από τις Αρχές κατοχής. Τους Άγγλους, τους κρύβαμε στο σπίτι, που είχε νοικιάσει η μητέρα, ειδικά γι' αυτό το σκοπό, ήταν μια μονοκατοικία, επί της οδού Φυλής, επίσης μερικούς από αυτούς, τους

στέλναμε και σε άλλα σπίτια συνεργατών και φίλων. Είναι συγκινητική η προσφορά αυτών των ανθρώπων, που αψηφούσαν την ποινή θανάτου, που ίσχυε για την απόκρυψη συμμάχων, ακόμη περιθάλαψε Κύπριους και Έλληνες πατριώτες, που εκινδύνεψαν να συλληφθούν και εκαταδιώκοντο από τις Αρχές κατοχής.

Η μητέρα με χρησιμοποίησε πολλές φορές σε επικίνδυνες αποστολές, όπως η μεταφορά σακκιδίων, γεμάτα πυρομαχικά και οπλισμό, τα οποία κρύβαμε στο κατάστημα του πατέρα αλλά και αλλού. Πολλά πυρομαχικά, όπλα και άλλα συναφή, μας έφερνε επίσης ο Ζήσιμος Παρρίδος, βασικό στέλεχος της οργανώσεως της μητέρας και ο οποίος δεν εδίστασε να καταταγεί στο Γερμανικό στρατό, μόλις του το εζήτησε η μητέρα, σαν μάχιμος διερμηνεύς του Τάγματος Χόλμαν, της Μεραρχίας Βραδεμβούργου, σκοπός της οποίας ήταν η δίωξη και εξολόθρευση των αντάρτικων ομάδων στη Στερεά Ελλάδα και αλλού. Αυτό το παλληκάρι δέχτηκε να παίξει αυτόν τον άχαρο και επικίνδυνο ρόλο, προσφέροντας εξαιρετικά πολύτιμες υπηρεσίες, επληροφορούσε την μητέρα για τις κινήσεις και σχέδια του Τάγματος Χόλμαν, θυμάμαι, ερχόταν στο κατάστημα, ντυμένος με τη στολή του Γερμανού στρατιώτη, και προσποιούμενος τον πελάτη, άφηνε το σακκίδιό του κάτω σε μία μεριά, και ώσπου να φύγει εμείς αφαιρούσαμε από το σακκίδιο, αυτά που μας έφερναν, όπλα και άλλα συναφή.

Επίσης θυμάμαι, τον Ελληνικής καταγωγής, Ιτα-

λό Υπολοχαγό Τζίμη Καλάρα, της Ιταλικής Στρατιωτικής Αστυνομίας, ο οποίος έμπαινε στο κατάστημά μας σαν πελάτης, μας άφηνε και αυτός πιστόλια, σφαίρες, ελαφρή οπλισμό, που τα αφαιρούσε από τη μονάδα του. Μιά φορά ο Καλάρας, με πήρε μαζί του, και πήγαμε με το τραίνο στην Κόρινθο, όπου μείναμε μιά νύχτα σε φιλικό του σπίτι. Η καταγωγή του Καλάρα, ήταν από το Χιλιομόδιον της Κορίνθου. Την άλλη μέρα το πρωϊ, ο Καλάρας με άφησε σ' αυτό το σπίτι και έφυγε, έλειψε περίπου 2 ώρες και επέστρεψε, με ένα στρατιωτικό αυτοκίνητο, φέρνοντας μαζί μία μεγάλη βαλίτσα, η οποία μέσα ήταν χωρισμένη στα δύο, από κάτω ήταν γεμάτη μπερέτες με σφαίρες και Ιταλικές χειροβομβίδες, και στο επάνω μέρος, η βαλίτσα, ήταν γεμάτη από διάφορα τρόφιμα, μακαρόνια, παρμεζάνα, ζάχαρι, τρόφιμα που εκείνο τον καιρό ήταν πραγματικός θησαυρός. Στην επιστροφή μας στην Αθήνα, με την ιδιότητά του, σαν Αξιωματικός της Ιταλικής Αστυνομίας, περάσαμε τα διάφορα μπλόκα, και κοντρόλ χωρίς έλεγχο, ταξιδεύοντας άνετα στο βαγόνι των Αξιωματικών. Την βαλίτσα με το περιεχόμενό της, ο Καλάρα την παρέδωσε στην μητέρα.-

Η μητέρα καθημερινά σχεδόν, αντιμετώπιζε διάφορα απρόβλεπτα προβλήματα, τα οποία έλυne με μεγάλη ψυχραιμία. Θυμάμαι μια μέρα ήλθε στο κατάστημά μας η Μάρτζωρη Δημοπούλου, συνεργάτις της μητέρας, [η οποία αργότερα εξετελέσθη μαζί της] και προσποιούμενη την πελάτισσα, πως θ' αγόραζε κάτι, είπε

στην μητέρα ότι κάποιος την παρακολουθούσε. Ήταν πολύ ταραγμένη. Πράγματι ένας άνδρας ψηλός, αδύνατος, με ρεπούμπλικα, στεκόταν στην οδό Πατησίων και παρακολουθούσε το κατάστημά μας. Η μητέρα είπε στη Μάρτζωρη να μη φύγει από την πόρτα που μπήκε, της οδού Πατησίων, αλλά από μία άλλη, που έβλεπε μέσα στην στοά Φέξη. Η Μάρτζωρη έφυγε με βήμα ταχύ, όμως αυτός την αντελήφθη και έτρεξε πίσω της. Τότε η μητέρα μου είπε "τρέξε γρήγορα να τους παρακολουθήσεις, να δεις αν η Μάρτζωρη τα καταφέρει να του ξεφύγει", εν ανάγκη με κάποιο πρόσχημα, κατά κάποιο τρόπο, να παρακωλύσεις για λίγες στιγμές την παρακολούθησή του, ώστε να δοθεί χρόνος στην Μάρτζωρη να του ξεφύγει.

Φεύγοντας, και κρυφά από την μητέρα, άρπαξα ένα περιστροφικό Μπερέττα, που είχαμε κρυμμένο στο κατάστημά μας, το έχωσα στην τσέπη μου και ώρμησα έξω. Ακολουθούσα αυτόν που παρακολουθούσε την Μάρτζωρη, η οποία διέσχισε την πλατεία Κάνιγγος και πήρε την οδό Σολωμού προς τα Εξάρχεια, δίχως να μπορεί να μεγαλώσει την απόσταση μεταξύ τους και να ξεφύγει την στενή παρακολούθησή του. Όταν δε είδα ότι δεν γίνεται τίποτα, αναγκάστηκα να επέμβω δραστηκιά. Ξαφνικά πετάχτηκα μπροστά του, κατά μέτωπο, προτείνοντάς του την μπερέτα και δίχως να την βγάλω από την τσέπη. Τον κοίταζα με ύφος αποφασιστικό. Αυτός ξαφνιασθηκε μη ξέροντας ποιός είμαι, από που ξεφύτρωσα και ποιές είναι οι προθέσεις μου, με κοί-

ταζε έντρομος, ίσως να ενόμιζε ότι επρόκειτο για κάποια εκδίκηση, για τιμωρία γι'αυτά που έκανε και γι'αυτό που ήταν "ένας χαφιές". Έκανε δύο βήματα στο πλάϊ και τόβαλε στα πόδια, εξαφανίστηκα και εγώ. Μ'αυτό το τρόπο η Μάρτζωρη απηλλάχθη από αυτόν και έφθασε εκεί που κρυβόταν.

Μαζί με τ'αδέλφια μου Γιώργο και Νέλσωνα, και άλλους καλούς μας φίλους και συμμαθητές, όπως τον Κυριάκο Γραφόπουλο, και τον Μιχαλάκη Γαλανό, συγκροτήσαμε ομάδα δολιοφθοράς, στην οποία ενετάχθη και ένας Ιταλός, νεαρός Υπολοχαγός, ο Πάολο Καστανίνο, ο οποίος λόγω εμπειρίας αλλά και γιατί ήταν ερασιτέχνης αθλητής του Μπόξ, ανέλαβε τον ρόλο του επικεφαλής της ομάδος. Επίσης στην ομάδα μας ήταν και ένας άλλος Λοχίας Ιταλός, φίλος του Καστανίνο, ονομαζόμενος "Μάριο", [γι'αυτούς τους δύο γράφω λεπτομερώς, πως τους γνωρίσαμε, στην σελίδα 10]. Η ομάδα μας έκανε παράτολμα πράγματα, και πολλές φορές εξέθεσε την ζωή μας, και τώρα που το σκέπτομαι απορώ, που βρήκαμε τόσο θάρρος, και πως βγήκαμε όλοι μας, τα μέλη της ομάδος μας σώοι, από αυτές τις επικίνδυνες εξορμήσεις μας, όπως αυτή.

Θυμάμαι, για ένα διάστημα, παρακολουθούσαμε μεμονομένους Αξιωματικούς, που έβγαιναν από τα κτίρια, που εστεγάζοντο οι στρατιωτικές Ιταλικές Υπηρεσίες, και που κρατούσαν χαρτοφύλακα, και σε δεδομένη στιγμή στο σκοτάδι με μια - δύο γροθιές του Καλάρα ή και υπό την απειλή περιστρόφου, τους αρπάζα-

με το χαρτοφύλακα και το βάζαμε στα πόδια, αυτό έγινε μερικές φορές, αλλά μιά φορά παρά λίγο να μας σκοτώσουν, μας ρίξανε με το περίστροφο επανηλειμμένος, αλλά ευτυχώς, κανείς μας δεν έπαθε τίποτα.

Άλλη μιά φορά, η ομάδα μας, έκαψε δυό Γερμανικά καμιόνια, ο Κυριάκος Γραφόπουλος, είχε επισημάνει μια Γερμανική φάλαγγα αυτοκινήτων, που σχεδόν κάθε μέρα και σχεδόν την ίδια περίπου ώρα το απόγευμα, τέσσερα και πολλές φορές έξη αυτοκίνητα μαζί περνούσαν από τη γειτονιά του στην οδό Πατησίων με κατεύθυνση το Τατόϊ.

Κρατούσαν μεγάλες κανονικές αποστάσεις μεταξύ τους, και πήγαιναν με όχι πολύ μεγάλη ταχύτητα, και σχεδόν κάθε φορά, το ένα από αυτά τα καμιόνια, ή και δυό μαζί τα τελευταία, σταματούσαν μπρος σ' ένα κτίριο, κοντά στην Πλατεία Κολιάτσου. Εκεί κατέβαιναν οι οδηγοί και έμπαιναν μέσα σ' αυτό, για να ξαναβγούν σε λίγο, πράγμα που τους απομόνωνε από τα υπόλοιπα που πήγαιναν μπροστά. Η ομάδα μας μαζί και ο Πάολο, είχαμε την ιδέα να κάψουμε το ένα ή δυνατόν και δυό. Με όλο τον νεανικό μας ενθουσιασμό και την πατριωτική έξαρση, το απεδέχθημεν όλοι και βάλαμε μπροστά το σχέδιο, δίχως φυσικά να πούμε τίποτα γι' αυτό στους γονείς μας. Και μια μέρα, εφοδιασμένοι με μπουκάλια, γεμάτα βενζίνη, πετρέλαιο και οινόπνευμα, και με στουπιά, πήγαμε και περιμέναμε τη φάλαγγα. Αυτή την φορά σταμάτησαν δύο αυτοκίνητα μαζί. Είδαμε τους οδηγούς να κατεβαίνουν, και να εξα-

φανίζονται μέσα στην πόρτα του κτιρίου, τότε ο Πάολο και ο Γραφόπουλος, που ήταν οι μεγαλύτεροι και είχαν αναλάβει την πυρπόληση, ώρμησαν στο πίσω μέρος των καμιονιών και σαν αίλουροι σκαρφάλωσαν επάνω τους και έχυσαν το περιεχόμενο των μπουκαλιών, μέσα σ' αυτά και μετά πήδηξαν κάτω, άναψαν τα στουπιά που ήταν μουσκεμένα στο οινόπνευμα και δεμένα στην κορυφή μικρών ράβδων, και τα πέταξαν μέσα στα καμιόνια. Όλοι μαζί το βάλαμε στα πόδια. Είδαμε τις φλόγες να τυλίγουν με μιάς το καμιόνι, σκορπίσαμε σε διάφορες κατευθύνσεις μέσα στους κάθετους δρόμους της Πατησίων, τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους περιμέναμε σε διάφορες γωνίες, στο τόπο της καταστροφής, αλλά και σε διάφορα άλλα σημεία που είχαμε συμφωνήσει εκ των προτέρων, δια να τους βοηθήσουμε στη φυγή τους. Είχαμε πάρει και περίστροφα μαζί μας, για να αμυνθούμε για τη ζωή μας, στη χειρότερη περίπτωση. Να τόξεραν οι γονείς μας: Την άλλη μέρα πληροφορηθήκαμε, ότι μέσα στα καμιόνια υπήρχε στρατιωτικό υλικό, και ανταλλακτικά και λεπτά όργανα για αεροπλάνα.

Από την ημέρα εκείνη, η φάλαγγα δεν σταμάτησε βέβαια να περνάει από το ίδιο σημείο, αλλά συνοδευόταν από ένα αυτοκίνητο τύπου φόλξ-βάγκεν, με τέσσερεις Γερμανούς ωπλισμένους και με μυδράλιο στην μένο στο αυτοκίνητο.

Με τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας, την ίδια εκείνη ημέρα, βγήκαν στο κέντρο της Αθήνας Γερμανι-

κοί περίπολοι, οι οποίες συνελάμβαναν Ιταλούς που κυκλοφορούσαν αμέριμνα, στα κεντρικά σημεία της Αθήνας. Τούς αφώπλιζαν και τους έριχναν μέσα σε καμιόνια κλούβες.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας έτυχε να πηγαίνω μαζί με τον αδελφό μου Νέλσωνα, για προπόνηση στον εγκαταλελειμένο τώρα από αθλητές "Πανελλήνιο", και στον οποίο ανήκαμε σαν αθλητές. Είδαμε στην Πατησίων και στο ύψος της Κορδικτώνος τμήματα Γερμανών, παρατεταγμένα με πλήρη οπλισμό και πολλά καμιόνια και κλούβες. Προφανώς είχαν τοποθετηθεί εκεί, αναμένοντας τους Ιταλούς, οι οποίοι θα κατηφόριζαν από την Σχολή Ευελπίδων, όταν άρχισα να προπονούμαι, άκουσα σάλπιγγα να ηχεί στη Σχολή Ευελπίδων, ήταν η ώρα της εξόδου των Ιταλών στρατιωτών. Μετά από πέντε λεπτά, είδα να κατεβαίνουν την Κοδριγκτώνος ομάδες - ομάδες Ιταλών στρατιωτών, φρεσκοξυρισμένων και περιποιημένων για την βραδυνή τους έξοδο. Συναισθανόμενοι με τον Νέλσωνα την συμφορά που περίμενε τους ανύποπτους Ιταλούς τρέξαμε έξω στο δρόμο, και αρχίσαμε να τους φωνάζουμε "STOP - STOP BLOCO DEDESKI" και με διάφορες χειρονομίες, προσπαθούσαμε να τους δώσουμε να καταλάβουν, ότι τους περίμεναν οι Γερμανοί, για να τους συλλάβουν πιο κάτω [περί τα 300 μ.]. Αυτοί σταμάτησαν, τρομαγμένοι συζητούσαν μεταξύ τους, έβλεπαν τους Γερμανούς που σε θέση μάχης τους περικύκλωναν. Οι Ιταλοί επέστρεφαν

και με πολλές προφυλάξεις και ακολουθώντας τους δρόμους χωρίς κίνηση, προχωρήσαμε προς την πλατεία Αμερικής όπου τους βάλαμε μεσα σ'ένα οικόπεδο, που ήταν επί της οδού Θήρας και Μοσχονησιών, και ήταν κοντά στο σπίτι μας. Μέσα σ'αυτούς ήταν και ο Υπολοχαγός Πάολο Καστανίνο, όπως επίσης και ένας Λοχίας ονόματι Μάριο, αυτούς του δύο πήγαμε σπίτι στη μητέρα η οποία σκέφτηκε πως θα μπορούσε να τους κρύψει, μέσα σ'ένα μισοερειπωμένο, ακατοίκητο και αδέσποτο σπιτάκι, που ήταν καμμιά δεκαριά μέτρα πίσω από το δικό μας, αυτό τα παλιά τα χρόνια πρέπει να ήταν αγροτικό σπίτι φάρμας ή εξοχική βιλίτσα. Μέσα σ'αυτό η μητέρα έκρυβε ότι ήθελε να κρύψει, εκρηκτικές ύλες, όπλα, Άγγλους και τώρα Ιταλούς. Ποιός να μου τόλεγε πριν ότι θα κρύβαμε και Ιταλούς, αλλά τώρα με την αποσκίρτηση της Ιταλίας από την συμμαχία της με τους Γερμανούς, ήσαν τώρα κι'αυτοί εχθροί των Γερμανών, κι εμείς οι Έλληνες, τους λυπηθήκαμε και δεν ήταν λίγοι αυτοί που έκρυψαν Ιταλούς.

Τους πήγαμε λοιπόν στο αδέσποτο σπιτάκι, πήραμε μαζί μας και μιά σκούπα, εγώ και ο ένας Ιταλός σκουπίσαμε τα χώματα από το σαθρό πάτωμα. Μετά ο Νέλσον κι εγώ, γυρίσαμε στο οικόπεδο, όπου μας περίμεναν άλλοι δύο Ιταλοί, όλοι οι άλλοι είχαν τρέξει να κρυφτούν εκεί που νόμιζε ο καθένας ότι θα τον κρύψουν. Θυμάμαι δεν ήταν λίγοι οι Ιταλοί που κατέφυγαν στα βουνά, όπου ήσαν Ελληνικές αντάρτικες ομάδες.

Ένα πρωϊ, έπρεπε να πάω να ανοίξω το κατάστη-

μά μας. Κατεβαίνοντας κάτω στην τραπεζαρία, είδα τους γονείς μου να μιλούν σκεφτικοί σαν να τους απασχολούσε κάποιο πρόβλημα, μου είπαν να φύγω και ότι σε λίγο θα έλθουν κι αυτοί. Όταν αργότερα ήλθαν, έκαναν πολλά τηλεφωνήματα και κατάλαβα ότι όντως κάποιο σοβαρό πρόβλημα τους απασχολούσε. Επιτέλους μετά από κάποιο τηλεφώνημα, που τελείωνε με ευχαριστίες προς τον "Όττο", φάνηκε πως το πρόβλημά τους ελύθη. Τότε η μητέρα με κάλεσε μέσα στο εργαστήριο για να αποφύγουμε τους υπαλλήλους και μου ζήτησε να την βοηθήσω σε μιά σημαντική αποστολή. Μου είπε "... θέλω να φτάσει στο Κερατσίνι στον Πειραιά ένα βαρέλι πετρέλαιο, και πρέπει να φτάσει οπωσδήποτε απόψε το βράδυ, γιατί τα μεσάνυχτα θα φύγει το καϊκι του καπετάν-Χρυσίνη και αν δεν πάει το πετρέλαιο απόψε κινδυνεύει να χαλάσει η αποστολή". Καταλαβαίνεις λοιπόν παιδί μου, πόσο σοβαρό είναι αυτό που αναλαμβάνεις. "Εγώ εκείνη τη στιγμή ένοιωσα συγκίνηση και χαρά, που οι γονείς μου με θεωρούσαν ώριμο άνδρα, ώστε να μου εμπιστευθούν μιά τέτοια αποστολή. Το πρόβλημά μας, ήταν πως θα πάει το πετρέλαιο και τι μέσον μεταφοράς θα χρησιμοποιούσαμε, από το μέρος που θα το παραλάμβανε έως τον τόπο του προορισμού του. Αποφασίσαμε να χρησιμοποιήσουμε το χειροκίνητο καρότσι, που χρησιμοποιούσαμε στην Κατοχή, ελλείψει μεταφορικών μέσων, όμως δεν θέλαμε να χρησιμοποιήσουμε τον άνθρωπο που τον είχαμε γι' αυτές τις μεταφορές. Είπα στην μητέρα ότι ήμουν έτοιμος

να ξεκινήσω. Η μητέρα, μού εξήγησε "το απόγευμα στις 5 θα σε περιμένει ένας αρχιφύλακας με πολιτική περιβολή έξω από την εκκλησία του Ρούφ, στον Άγιο Βασίλειο που είναι κοντά στα σίδερα του τραίνου, μόλις ο αρχιφύλακας σε δει με το καρότσι θα σε πλησιάσει και θα σου πεί "τι θέλεις εσύ εδώ, περιμένεις κανένα;" Εσύ θα απαντήσεις "μ'έστειλε ο Όττο".

Μαζί μου πήρα το Νέλσωνα τον αδελφό μου για να με βοηθήσει. Ξεκινήσαμε με το άδειο καρότσι, και πήραμε το δρόμο για το Ρούφ. Κατά τις 5 το απόγευμα φτάσαμε στο συμπεφωνημένο σημείο και περιμέναμε. Σε λίγο, είδαμε να μας πλησιάζει ένας λεπτός μελαχροινός με μουστάκι, ο τρόπος που μας κοίταζε μου έδωσε να καταλάβω ότι αυτός ήταν ο άνθρωπός μας. Πράγματι ήταν αυτός. Μας είπε να τον ακολουθήσουμε, δεν πήγαμε μακριά. Σε απόσταση περίπου εκατό μέτρων και επί του δρόμου που είναι οι γραμμές του τραίνου, αυτός σταμάτησε μπρός σε ένα παλιό μεγάλο μαγαζί με κατεβασμένο το ρολό. Μου φαίνεται ήταν αποθήκη της Αστυνομίας. Άνοιξε το λουκέτο και μισοσήκωσε το ρολό της εισόδου. Μπήκαμε μέσα κι'οι τρεις. Φορτώσαμε στο καρότσι ένα μεγάλο βαρέλι γεμάτο πετρέλαιο. Μας έδωσε και κάτι τσουβάλια να το καμουφλάρουμε. Καθώς φεύγαμε μας είπε "δεν σας ξέρω, δεν με ξέρετε, ξεχάστε και που ήρθατε και αν τύχει και σας πιάσει η περίπολος, βγάλτε τα πέρα μόνοι σας."

Πήραμε και πάλι το δρόμο για τον τελικό μας προορισμό και με το φορτίο. Κατά τη διαδρομή μας

είμαστε πολύ προσεκτικοί, να μην πέσουμε πάνω σε περίπολο. Περπατούσαμε μέσα στο σκοτάδι, σπρώχνοντας το βαρύ καρότσι. Ο δρόμος μας φαινόταν ατέλειωτος. Φτάσαμε στον Κορυδαλλό. Εκεί ομολογώ πως αισθανθήκαμε μεγάλη κούραση. Εξακολουθούσαμε το δρόμο μας κατάκοποι προς τον τόπο του προορισμού μας. Στο σημείο αυτό μας περίμενε άνθρωπος του Καπετάν Χρυσίνη. Του παραδώσαμε το βαρέλι. Ήταν περίπου η ώρα που απαγορευόταν η κυκλοφορία. Ο άνθρωπος αυτός μας είπε να πάμε απέναντι στη λεωφόρο, όπου ήταν του ξαδέλφου του το καφενείο και να του πούμε πως είμαστε εκ μέρους του και αυτός θα μας φιλοξενήσει για το βράδυ. Ο καφετζής, μας έβαλε να κοιμηθούμε μέσα στο καφενείο, πάνω σε δυό καναπέδες. Μας έδωσε και δυό κουβέρτες και ανέλαβε να τηλεφωνήσει στο σπίτι μας ότι είμαστε καλά και ότι όλα είχαν αίσιο τέλος. Μετά μας κλείδωσε μέσα στο καφενείο και στις επτά το πρωί μας άνοιξε, μας έδωσε να πιούμε ένα ζεστό τσάι του βουνού, εμείς τον ευχαριστήσαμε και ξεκινήσαμε για το δρόμο της επιστροφής. Τα ξημερώματα το καΐκι του καπετάν Χρυσίνη ξεκίνησε δήθεν για ψάρεμα, με άδειες των Γερμανικών αρχών, αλλά φορτωμένο με συμμαχούς και Έλληνες στρατιωτικούς, με προορισμό την Αίγυπτο.

Μετά από μιά εβδομάδα περίπου ακούσαμε επιτέλους το συμπεφωνημένο σύνθημα που μας πληροφορούσε για την αισία άφιξή τους. Ένα βράδυ καθώς ακούγαμε από το ασφράγιστο ραδιόφωνό μας τα πολεμικά νέα

από το ραδιοφωνικό σταθμό του Καΐρου, στο τέλος της εκπομπής ξαφνικά ακούσαμε τον ομιλητή να λέει "Τζάκσον, Τζάκσον, εντ Τζάκσον, ευχαριστούμε το άρωμα", αυτό ήταν σύνθημα που περιμέναμε. Μπορεί κανείς να φανταστεί την συγκίνηση και μεγάλη μας χαρά. Εδώ μπορώ να παραθέσω και το εξής επεισόδιο που εσουνέβη, λίγο πριν την αναχώρησή τους με το καΐκι. Εμείς παραδώσαμε το βαρέλι με το πετρέλαιο και φύγαμε, αλλά καθώς ο Χρυσίνης, ο καπετάνιος μ'ένα άλλο το μεταφέρανε στο σκάφος, ένας Αστυφύλακας τους το κατέσχε, διότι δεν είχαν την διατακτική που έπρεπε να έχουν δια την κατοχή του πετρελαίου, και το βαρέλι μετεφέρθη στην Αγορανομία. Ο καπετάνιος μη έχοντας άλλη διέξοδο, αναγκάστηκε να εμπιστευθεί το Διοικητή του Τμήματος και του είπε την αλήθεια. Ο Αστυνόμος ήταν καλός πατριώτης, και όχι μόνον τους έδωσε πίσω το βαρέλι, αλλά τους εφοδίασε με καρβέλια ψωμιά και διάφορα τρόφιμα, τα οποία έστειλε στο καΐκι, με τρεις αστυφύλακες, μάλιστα ο ένας απ' αυτούς έμεινε στο καΐκι και έφυγε για την Αίγυπτο.

Εκτός από τα διάφορα προβλήματα που εγείροντο δεν μας έλειπαν και οι λαχτάρες. Ήταν τα μέσα του 1943, σε μιά αποστολή με εντολή της μητέρας, με προδοσία συνελήφθησαν, στην οδό Σκαραμαγκιά, από την Ασφάλεια τα αδέρφια μου, Νέλσων, Γιώργος και ο φίλος μας Κυριάκος Γραφόπουλος. Οι Αστυνομικοί που συνέλαβαν τα παιδιά, τα οδήγησαν στο Τμήμα, στην Γενική Ασφάλεια Αθηνών, στην οδό Στουρνάρα, για ανά-

κριση. Οι Αστυφύλακες της Ασφάλειας τους εφέρθησαν, πολύ φιλικά, θα έλεγα με συμπάθεια. Ο προδότης όμως, όταν είδε ότι η Ασφάλεια δεν τους έκανε τίποτα δεν έμεινε ικανοποιημένος, και ειδοποίησε τα τάγματα Ασφαλείας, και συγκεκριμένα την Ειδική Ασφάλεια, η οποία έστειλε να μας πάρουν, με επικεφαλής το γνωστό βασανιστή Μόρφυ. Όμως ο Αστυνόμος του τμήματος, δεν ήθελε να τους παραδώσει σ' αυτούς. Επηκολούθησε έντονος διαπληκτισμός και απειλές. Τελικά ο Μόρφυ, κατόρθωσε να τους αποσπάσει από το Αστυνομικό Τμήμα και τους ωδήγησε στην οδόν Ελπίδος στην Πλατεία Κυριακού, όπου ευρίσκετο η Γενική Ασφάλεια, και εξυλοκοπήθηκαν αγρίως από τον ίδιο το Μόρφυ, όμως οι γονείς μου έτρεξαν στον Άγγελο Έβερτ, ο οποίος ενήργησε αστραπιαία και κατόρθωσε να τους ελευθερώσει εγκαίρως, διότι αν αυτοί ανακάλυπταν ότι ο Γιώργος κατεζητείτο από τους Γερμανούς, θα τον παρέδιδαν σ' αυτούς και ασφαλώς θα τον εκτελούσαν. Υπενθυμίζω ότι ο Γιώργος το είχε σκάσει μέσα από το ανακριτικόν γραφείον των Γερμανών, τότε με την υπόθεση Γουϊλσον, και όταν ήλθε στην Αθήνα για λόγους υγείας, εκινείτο λαθραία. Εάν δε αποσπούσαμε τα παιδιά εγκαίρως από τα χέρια τους, ο Γιώργος δεν θα ζούσε σήμερα.

Ένα γεγονός που μου είχε κάνει εντύπωση, εν σχέσει με της μητέρας τη δράση είναι και το εξής: Κατά καιρούς όταν διαισθανόμεθα ότι είμαστε κοντά σε κίνδυνο, η μητέρα εμάς τα αγόρια, μας απομάκρυ-

νε από το σπίτι και μέναμε σε φιλικά σπίτια. Ήταν φθινόπωρο το 1943. Εκείνες τις ημέρες, δεν έμενα στο πατρικό μου σπίτι. Μια μέρα αισθάνθηκα την ανάγκη να πεταχτώ στο σπίτι μου να δω τις αδελφές μου και την μητέρα. Επήγα με προφύλαξη, μα μόλις με είδε η μητέρα μου είπε: Πρέπει να φύγεις αμέσως, γιατί δεν έχεις χρόνο, σε λίγο θα χτυπήσουν οι σειρήνες και θα συμπέσουν με την λήξη της κυκλοφορίας. Εγώ εξεπλάγην γι' αυτά που είπε η μητέρα. Μου εξήγησε ότι σε λίγο θα έλθουν τα Εγγλέζικα αεροπλάνα και θα βομβαρδίσουν το Τατόϊ. "Υπάρχουν μέσα στο δάσος καμουφλαρισμένα τεράστια αποθέματα βενζίνης, δεν θα μείνει τίποτα όρθιο στο Τατόϊ". Έμεινα άναυδος, γιατί εσκέφθηκα, ότι αν πράγματι γίνει βομβαρδισμός, όπως η μητέρα μου είπε, θα πρέπει ο ρόλος της στον αγώνα της αντιστάσεως να είναι μεγάλος. Ήξερα πως η μητέρα ήταν θαρραλέα και τολμηρή, αλλά δεν μπορούσα να συλλάβω το μέγεθος των ικανοτήτων της και πόσο βαθειά είχε μπει στην αντίσταση. Πράγματι δεν πέρασε ένα τέταρτο και οι σειρήνες άρχισαν να ουρλιάζουν, ερήμωσαν οι δρόμοι, η Αθήνα είχε πολύ καιρό ν' ακούση τις σειρήνες.

Ανεβήκαμε στην ταράτσα, βλέπαμε τους προβολείς να ψάχνουν τον ουρανό και να διασταυρώνονται, ενώ έβαλαν τα αντιαεροπορικά πυροβόλα. Η μαμά ήταν σε διαρκή αγωνία, και όλο έλεγε: "ο Θεός μαζί σας παιδιά μου", επικαλείτο τους Άγιους να τους προστατέψει και να φέρουν εις πέρας το έργο τους, ακούσα-

με θραύσματα των βλημάτων των αντιαεροπορικών να πέφτουν στην ταράτσα μας. Πράγματι, τα συμμαχικά αεροπλάνα τα έκαναν γης μαδιάμ στο Τατόϊ. Ο ουρανός προς τη μεριά του Τατοΐου εφλέγετο, οι εκρήξεις των αποθηκών πυρομαχικών ακούγονταν στην Αθήνα. Η μητέρα έβλεπε τις φλόγες και πανηγύριζε για την επιτυχία της επιχειρήσεως. Ήταν λιγάκι και δικό της έργο και το χαιρόταν. Καθώς πληροφορηθήκαμε την άλλη μέρα το πρωϊ, το Τατόϊ είχε καταστεί τελείως άχρηστο. Όλα όσα αεροπλάνα ήσαν εκεί καταστράφηκαν. Οι διάδρομοι ανεσκάφτηκαν, αχρηστεύτηκαν, όλες οι βενζίνες, κρυμμένες μέσα στο δάσος, καθώς και αποθήκες πυρομαχικών κατεστράφηκαν, δεν έμεινε σταγόνα βενζίνης από τις τεράστιες ποσότητες, εκαίοντο μέχρι την άλλη μέρα το πρωϊ. Το επόμενο βράδυ αυτή την καταστροφή την επιβεβαίωσε και το Κάϊρο, με το γνωστό σύνθημα "Τζάκσον-Τζάκσον, εντ, Τζάκσον", που εσήμαινε ότι οι πληροφορίες της είχαν αποδώσει.

Ήταν αρχές του 1944. Οι νίκες και τα αλληπάλληλα πλήγματα που κατάφεραν οι σύμμαχοι στους Γερμανούς, στα διάφορα μέτωπα, έδωσαν καινούργιες ελπίδες και κουράγιο στους Έλληνες, του αναπτέρωσαν το ηθικό, και άρχισαν να βλέπουν ότι πλησιάζει η ώρα της λευτεριάς. Τώρα οι όροι της πολεμικής καταστάσεως είχαν αντιστραφεί. Οι Γερμανοί που έβλεπαν να χάνουν τον πόλεμο, ξεσπούσαν με λύσσα, πάνω στους αγωνιστές που έπεφταν στα χέρια τους. Έβλεπαν να διαρρέουν τα μυστικά τους και εξαπέλυσαν ανθρωποκυ-

νηγητό. Με πληροφοριοδότες τους κατόρθωσαν να εντοπίσουν και να συλλάβουν ωρισμένους αρχηγούς οργανώσεων. Μερικοί δεν άντεξαν στα φρικτά μαρτύρια, στα οποία τους υπέβαλαν και μίλησαν και έτσι οι Γερμανοί κατόρθωσαν να ανακαλύψουν την ύπαρξη ωρισμένων οργανώσεων. Εν τω μεταξύ η μητέρα ευρίσκετο στο νοσοκομείο του Ερυθρού Σταυρού ασθενής, η υγεία της είχε κλονιστή από ψυχική και σωματική κόπωση και ανησυχήσαμε. Οι ιατροί και συνεργάτες της Μιχαήλ Σαρακηνός και Παύλος Βακατάτσης, μας συνεβούλευσαν να την βάλουμε στο νοσοκομείο. Με δυσκολία την πείσαμε να δεχθή. Την επήγαμε στο Ερυθρό Σταυρό, όπου την ανέλαβε ο ιατρός Μιχαήλ Σαρακηνός, ο οποίος ήτο ιατρός αυτού του νοσοκομείου, αλλά και εκεί δεν ησύχασε η μητέρα, δεν έκανε τίποτε άλλο, παρά να μετατρέψει το νοσοκομείο σε Στρατηγείο της, απ' όπου καθοδηγούσε τους συνεργάτες της. Η μητέρα επληροφορήθη τις συλλήψεις μελών άλλων οργανώσεων στο νοσοκομείο, μέσα σ' αυτούς που συνελλήφθησαν υπήρχαν και σύνδεσμοι αυτών που ερχόντουσαν σε επαφή με τη μητέρα. Τον Ιούνιο του 1944 έγιναν οι πρώτες συλλήψεις και στελεχών της οργανώσεως "Μπουμπουλίνα", ξέραμε ότι η μητέρα μόλις επληροφορήθη τις συλληψεις, επανηλειμμένως βγήκε κρυφά από το νοσοκομείο και έτρεξε να ειδοποιήσει τους συνεργάτες της να εξαφανιστούν. Επίσης η μητέρα επληροφορήθη από άνθρωπο μέσα από τα ΕΣ - ΕΣ, ότι επίκειτο και η δική της σύλληψη. Ο γαμβρός μου ο Σπύρος έστειλε άνθρωπο να

την πάρει και να την κρύψει, επίσης ο Άγγελος Έβερτ την παρακάλεσε να δεχθεί να την κρύψει αυτός ο ίδιος. Εκείνη όμως ήταν αμετάπιστη και εδήλωσε σε άλλους ότι θεωρούσε λιποταξία να τρέξει να κρυφτεί για να σωθεί εκείνη και να εγκαταλείψει σ' αυτή τη κρίσιμη στιγμή τους συνεργάτες της, μερικοί από τους οποίους ήταν ήδη στα χέρια των ΕΣ-ΕΣ. Επίστευε ότι με τη δική της σύλληψη και επωμιζόμενη τις ευθύνες της, θα σταματούσε την έκταση του κακού και τις συλλήψεις και ότι έτσι θα έσωζε και εμάς τα παιδιά. Μας είπε ότι, αν ποτέ μας πιάσουν οι Γερμανοί να δείξουμε γενναιότητα και να μη λυγίσουμε, γιατί έτσι θα επιβαρύνουμε περισσότερο τη θέση μας. "Προσέξτε καλά, δεν ξέρετε τίποτα για το τι έκανα, έτσι μόνο θα γλυτώσετε, και δεν θέλω να κλάψετε ή να πενθήσετε για μένα, μόνο να σκέπτεσθε ότι κάναμε, το κάναμε για την Πατρίδα, και αυτό θα σας ανακουφίζει". Θυμάμαι επίσης ότι μας έλεγε ότι είχε πίστη στο Θεό, ότι εμείς τα παιδιά θα σωθούμε.

Εκείνες τις ημέρες έμενα σε φιλικό μας σπίτι, μόνο η Ιωάννα, η Νεφέλη και το μικρό κοριτσάκι της υπηρεσίας, έμεναν στο σπίτι μας. Είχα υποσχεθεί στον πατέρα, πως δεν θα πλησίαζα το σπίτι μας. Το βράδυ της ημέρας αυτής, δεν άντεξα με τη σκέψη ότι, τα κορίτσια ήταν μόνα τους ανυπεράσπιστα, και ίσως θα συνελαμβάνοντο από τα ΕΣ-ΕΣ, παρέβην την υπόσχεση που είχα δώσει στους γονείς μου και έτρεξα στο σπίτι μας, μισή ώρα προ της λήξεως της κυκλοφορίας.

Στο δρόμο, καθώς πλησίαζα το σπίτι μας, εκεί στη Λήμνου και Λευκωσίας, και μέσα στην οδό Ιεροσολύμων, είδα δύο μαύρες μερσεντές, με άνδρες μέσα, "αυτοί είναι σκέφτηκα". Έτρεξα στο σπίτι μας και μαζί με τα κορίτσια, περιμέναμε να δεχθούμε τα ES-ES. Για τον ίδιο λόγο που πήγα εγώ στο σπίτι μας είχε έλθει και η Ηλέκτρα, η οποία και εκείνη άφησε το σπίτι της με τις ίδιες σκέψεις, και έτσι όλοι μαζί περιμέναμε τα ES-ES, που μας παραμόνευαν απ'έξω να εισβάλλουν μέσα και να μας συλλάβουν.

Τα καλοκαίρια, στις μεγάλες ζέστες, συνηθίζαμε να κοιμόμαστε στην ταράτσα και στις βεράντες σε ράντζα. Ανεβήκαμε στην ταράτσα και καθόμαστε ντυμένοι στα ράντζα και τους περιμέναμε. Κατά τη μία η ώρα, ακούσαμε θόρυβο αυτοκινήτων, που σταματούσαν απ'έξω από το σπίτι μας. Τα κτυπήματα στην πόρτα και τα κουδουνίσματα, έκαναν την καρδιά μας να χτυπά. Η Ιωάννα και εγώ, τρέξαμε κάτω και τους ανοίξαμε, δεν προλάβαμε να τραβήξουμε το σύρτη και το φύλλο της πόρτας πετάχτηκε μέσα, γέμισε το χώλ με Γερμανούς, μας κόλλησαν και τους δύο στον τοίχο με τις κάνες των αυτόματων όπλων στο στήθος μας, τρεις από αυτούς ανέβηκαν επάνω για έρευνα, σε λίγο κατέβηκαν με τις αδελφές μου, μας έβγαλαν έξω και μας μοίρασαν στις μερσεντές, ξεφύτρωσε και τρίτο αυτοκίνητο που δεν είχα δει πριν. Καθώς μας έβαζαν μέσα στο αυτοκίνητο, ψυθίρισα ωρισμένες οδηγίες στις αδελφές μου για να τις ενθαρύνω, αν και ήταν απόλυτα ψυχραι-

μες. Ο Αξιωματικός μου είπε "Νίχτ σπρέχεντ". Μας ωδήγησαν στο κτίριο που εστέγαζε τα ES-ES στην οδό Μέρλιν. Μας ωδήγησαν κάτω στο υπόγειο του κτιρίου και μας έβαλαν τον καθένα χωριστά μέσα σε ντουλάπια, τα οποία ήσαν τόσο ρηχά, ώστε δεν μπορούσαμε να κάνουμε την παραμικρή κίνηση, ούτε να σηκώσουμε το χέρι μας, σαν να μας είχαν κλείσει μέσα σε θήκες. Το πρωί-πρωί, ήλθαν και με πήραν, με ωδήγησαν στο γραφείο του ανακριτού. Την υπόθεση "Μπουμπουλίνα Λέλα Καραγιάννη", την είχε αναλάβει ο ανακριτής Μπέκε, ο οποίος μόλις με είδε μου είπε με σαρκαστικό ύφος, "ώστε εσύ είσαι αυτός που τον λένε Γιώργο Κανελλόπουλο"; είδα να κρατά στο χέρι του, την πλαστή ταυτότητά μου. Εγώ δεν απαντούσα. Με άρχισε στα χαστούκια, ύστερα με ρώτησε, ένα σωρό ονόματα αν τα ξέρω, τα οποία έβλεπα να διαβάζει από ένα χαρτί που ήταν επάνω στο γραφείο του, μεταξύ αυτών των ονομάτων, ήταν του 'Αγγελου 'Εβερτ, του Δερτιλή, και άλλων πολλών, άλλους ήξερα και άλλους δεν ήξερα φυσικά για όλους έλεγα, ότι μου είναι τελείως άγνωστοι όλοι αυτοί. Είδα τον Μπέκε να κάνει νόημα σε σε δύο στρατιώτες και οι δύο σωματώδεις, αυτοί ήσαν οι δήμειοι των ES-ES, με άρπαξαν και με πήγαν στο διπλανό δωμάτιο, καθώς έμπαινα μέσα σ' αυτό, τα μάτια μου έπεσαν στην γνωστή τροχαλία, ψηλά στον απέναντι τοίχο, όπου τόσοι και τόσοι Έλληνες εμαρτύρησαν, καθώς μου μιλούσε ο διερμηνέας των ES-ES, διαπίστωση κάτι σα θλίψη, σαν οδύνη στα μάτια του, και μιά

έκφραση συμπαράστασης, αργότερα έμαθα πως αυτός ο Διερμηνεύς, ελέγετο Λάτσης, η τύχη αυτού του ανθρώπου ήταν να εκτελεστή μαζί με την μητέρα. Οι βασανιστές μου έδεσαν πίσω τα χέρια με χειροπέδες, που ήσαν συνδεδεμένες με τις αλυσίδες της τροχαλίας και μου έβγαλαν τα παπούτσια, ο ένας εκ των βασανιστών γύριζε αργά-αργά την τροχαλία και τα χέρια μου ανέβαιναν, όταν το σώμα μου κρεμάστηκε και τα πόδια μου έπαψαν να ακουμπάνε στο δάπεδο, άρχισαν οι πόνοι στις ωμοπλάτες, ήσαν αφόρητοι, αβάστακτοι, οι μυϊκές ίνες παρά το γυμνασμένο σώμα μου έσπαγαν, ο φρικτός πόνος της πλάτης, με έκανε να πιστεύω ότι θα ξεριζωνόντουσαν τα χέρια μου και το σώμα μου θα έπεφτε στο πάτωμα, παράλληλα μου χτυπούσαν τα πέλματα και τα δάκτυλα των ποδιών με μια σιδερένια βέργα, την ώρα αυτή, την τόσο φρικτή για μένα, μήκτε στο δωμάτιο των βασανιστηρίων ο Μπέκε και έτσι όπως ήμουν κρεμασμένος με ξαναρώτησε τα ίδια ονόματα, που είναι ο αδελφός σου Γιώργος, που είναι ο καπετάν Χρυσίνης με το καϊκι του, που είναι ο Μπάρδης κ.λ.π., εγώ απαντούσα, ότι δεν γνώριζα τίποτα για τα πρόσωπα που με ρωτούσαν, δεν γνώριζα κανένα απ' αυτούς, όσο για τον αδελφό μου Γιώργο, είπα ότι είχε εγκαταλείψει το σπίτι μας δύο χρόνια πριν, διότι τον εμάλωσε ο πατέρας και έκτοτε δεν γνωρίζαμε την τύχη του και ανησυχούσαμε γι' αυτόν. Όσο περνούσε η ώρα έπαυα να έχω την αίσθηση των χεριών μου, όμως η πλάτη μου με πονούσε φρικτά, θυμάμαι σε μια στιγ-

μή, η σκέψη μου πήγε στην ανθρώπινη αδυναμία μου, στο άθλημά μου την πάλη, σκέφτηκα ότι και αν ακόμη γλύτωνα, δεν θάχα χέρια ν'αγωνίζομαι. Έχασα τις αισθήσεις μου, και δεν ξέρω πόσην ώρα ήμουν κρεμασμένος, με συνέφερε κάπως ο θόρυβος της τροχαλίας, που την γύριζαν για να με κατεβάσουν. Όταν ακούμπησαν τα πόδια μου στο πάτωμα, σωριάστηκα κάτω, δεν μπορούσα να σταθώ όρθιος, μετά το πέσιμό μου άρχισε να γίνεται κυκλοφορία του αίματος, να νοιώθω το ξεμούδιασμα των χεριών μου, ένοιωθα τις φλέβες της ωμοπλάτης μου να φουσκώνουν και οι πόνοι ήσαν αβάστακτοι. Με πήραν σηκωτό στο υπόγειο, και σαν να μη έφταναν όλα αυτά τα βασανιστήρια, με έρριξαν σε ένα χώρο, μικρό σαν κλουβί, εκεί με παρέλαβε ένας άλλος βασανιστής, ο φρουρός του υπόγειου, ο οποίος έστριψε στα χέρια του μια εφημερίδα της έβαλε φωτιά και γελώντας την έβαλε μέσα στο κλουβί ανάμεσα στα σκέλη μου, η εφημερίδα φούντωσε και εγώ προσπαθούσα με εκτινάξεις του σώματός μου να την απομακρύνω, γιατί τα χέρια μου ήσαν παράλυτα, αυτός δε βλέποντας την πάλη μου, για να αποφύγω την φωτιά, έβαζε την μπότα του, ανάμεσα στα κάγκελα του κλουβιού και έσπρωχνε τη φωτιά ανάμεσα στα σκέλη μου, για να μου προκαλέσει εγκαύματα, αυτό το επανέλαβε μέχρις ότου σβήσει η εφημερίδα. Βέβαια τα εγκαύματα στα πόδια μου δεν τα απέφυγα.

Το ξημέρωμα της άλλης μέρας είδα με έκπληξη τον Γι-

αννάκη τον Χούπη, να τον σπρώχνουν και να τον κλείνουν στο απέναντι κελί, είχε υποστεί και αυτός τα βασανιστήρια της τροχαλίας, με πόνο μου φώναξε Βύρων, δεν ορίζω τα χέρια μου, κοίτα:::, κουνούσε το σώμα του δεξιά και αριστερά, και τα χέρια του σαν εξαρθρωμένα που ήταν διέγραφαν ανεξέλεγκτες κινήσεις κατά την φοράν του σώματός του. Του φώναξα και εγώ με την σειρά μου "Γιαννάκη κοίταξε και μένα", έκανα και εγώ τις ίδιες κινήσεις, για να δεί ότι το ίδιο είχε συμβεί και σε μένα. Ο Γιαννάκης μου είπε, ήταν φρικτό αλλά δεν μίλησα, μου είπε ότι και σε κείνον ερωτούσαν κατάλογο ονομάτων. Μου είπε επίσης πως του ζήτησαν να μάθουν τις σχέσεις του με την μητέρα. Ο ανακριτής Μπέκε, όταν είδε ότι δεν μπορούσε να του αποσπάσει καμμία ομολογία, του ετόνισε ότι θα τον στείλει στο εκτελεστικό απόσπασμα. Στις 11 περίπου το πρωί, μας έφεραν στο υπόγειο και τον Τάσο Γεωργαλά, Δικηγόρο και συνεργάτη της μητέρας μου, και αυτός υπέστη τα ίδια μαρτύρια δίχως να μιλήσει, και οι δύο αυτοί ηρωϊκοί συνεργάτες, εκτελέστηκαν μαζί με την μητέρα.

Ύστερα, ήλθαν στο δικό μου κλουβί και με ανέβασαν πάλι στον ανακριτή Μπέκε. Αυτή τη φορά, είδα με έκπληξη την μητέρα μου και τον αδελφό μου Νέλσωνα στο ανακριτικό γραφείο του Μπέκε.

Η μητέρα προφανώς για να μη λυγίσω, ή για να μην δουν οι Γερμανοί μητρική αδυναμία και στοργή για μας και τα εκμεταλλευτούν, με κοίταξε αυστηρά,

κάνοντάς μου νεύμα με το βλέμμα, που σήμαινε να σταθώ στο ύψος μου και να φερθώ γενναία. Μία μόνο λέξη μου είπε επιτακτικά, "πρόσεχε". Βέβαια είχε δει τα χάλια μου, τα καμμένα πόδια μου, το ματωμένο πουκάμισό μου και τα παράλυτα χέρια μου. Αυτή η στάση της, απέναντί μου, έκανε τον Μπέκε να καταλάβει, ότι η Λέλα Καραγιάννη, δεν είναι εύκολη λεία, και θα ήταν αδύνατον να της πάρει λέξη. Ο Μπέκε με άρπαξε και βίαια με γύρισε και με κόλλησε με το πρόσωπο στο τοίχο, το ίδιο έκανε και στον αδελφό μου, έβγαλε το περίστροφο από τη θήκη του, το κόλλησε στο κεφάλι του Νέλσωνα, και κοιτάζοντας το ρολόϊ του χεριού του και μέσω διερμηνέως, είπε στην μητέρα, με ύψος αποφασισμένο να εκτελέσει την απειλή του "Λέλα Καραγιάννη, πρόσεξε καλά, σου δίνω δύο [2] λεπτά προθεσμία, για να μου απαντήσεις σ' αυτά που σ' ερωτώ, ή δ'άλλως θα εκτελέσω, τώρα εδώ μπροστά σου, ένα-ένα τα παιδιά σου, αρχίζοντας από αυτόν εδώ, λέγει γιατί θα πιέσω την σκανδάλη, που έχεις τον πομπό σου, ποιός τον χειρίζεται, με ποιούς συνεργάζεσαι, ποιές είναι οι πηγές, από τις οποίες παίρνεις τις πληροφορίες, για τις κινήσεις μας, ποιοί οι συνεργάτες σου, που βρίσκεται ο Καπετάν Χρυσίνης με το καΐκι του", το περίστροφο του Μπέκε, έσπρωχνε το κεφάλι του Νέλσωνα, και το έκανε να γέρνει, ήταν αγριεμένος και φαινόταν αποφασισμένος να εκτελέσει την απειλή του, τότε άκουσα τη μητέρα να λέει, με σταθερή και ήρεμη φωνή "τα παιδιά μου, εγώ τα γέννησα, δικά μου είναι,

αλλά πρέπει να ξέρεις ότι πρωτίστως, ανήκουν στην πατρίδα μας, πρόσεξε καλά και πάλι σου λέω ότι αυτά δεν ξέρουν τίποτα και άδικα θα τα σκοτώσεις". Η ψυχή της τόξερε καθώς τα έλεγε αυτά, η φωνή της ηχούσε παράξενα, επίσημα και κατηγορηματικά, ο Νέλσων και εγώ κοιταχτήκαμε έντρομοι με λοξή ματιά, ο Μπέκε έμεινε άναυδος, αμήχανος, τελικά τράβηξε το πιστόλι από τον κρόταφο του Νέλσωνα, και βάζοντάς το, μέσα στην πέτσινη θήκη που κρεμόταν από τη ζώνη του, είπε τρέμοντας από οργή, "τα παιδιά σου τα χρειαζόμαστε προς το παρόν, και μόλις τελειώσω μ' αυτά, υπόσχομαι να στα στείλω στο εκτελεστικό απόσπασμα, να μην αμφιβάλλεις γι' αυτό".

Δεν υπήρχε καμμιά αμφιβολία, πως η κατάληξη θα ήτανε το εκτελεστικό απόσπασμα για την μητέρα, με πολλές πιθανότητες να εκτελέσει για εμάς. Μας έστειλε και πάλι στο υπόγειο. Το ίδιο απόγευμα, μας έβγαλαν στο προαύλιο του κτιρίου, και καλώντας μας έναν-έναν, με τα ονόματά μας, που διάβαζαν από ένα χαρτί, εμάς τα παιδιά μας φόρτωσαν, μαζί με άλλους, σε ένα υψηλό στρατιωτικό καμιόνι, ενώ την μητέρα, την έβαλαν σε μια κούρσα με δυό Αξιωματικούς, που μας εσουνόδευαν στην διαδρομή για το Χαϊδάρι.

Εκεί στο Χαϊδάρι, μας εχώρισαν την οικογένεια σε διάφορα κτίρια, εμάς τα αγόρια, μας εκούρεψαν σύρριζα και μας αφήρεσαν όλα τα αντικείμενα, που είχαμε στις τσέπες μας, ύστερα μας ωδήγησαν στο υπόγειο του κτιρίου Νο 4, αυστηρής μεταχειρίσεως την

μητέρα στην απομόνωση στο κτίριο Νο 14, και τις αδελφές μου κτίριο Νο 16.

Η ζωή μας στο Χαϊδάρι: Η πρώτη οδυνηρή μου εντύπωση ήταν ο συνωστισμός που υπήρχε στο θάλαμο, ήταν ένας σκοτεινός θάλαμος στο υπόγειο του κτιρίου, που θα ήταν από εδώ και πέρα, ο χώρος της παραμονής μας. Εκατό περίπου άτομα, μοιραζόμαστε το στενό αυτό χώρο, οι ώρες της κατακλίσεως ήταν πολύ δύσκολες, γιατί δεν μπορούσαμε να γυρίσουμε από της άλλη μεριά, το παραμικρό γύρισμα ενοχλούσε το διπλανό, εδώ μπορεί να πεί κανείς ότι ήμασταν στιβαγμένοι σαν σαρδέλλες. Από τα βασανιστήρια, τις κακουχίες και την πείνα, τα κορμιά όλων των συγκρατούμένων μας, ήσαν βασανισμένα, σκελετωμένα. Πλάϊ μου, ήσαν δύο σεβάσμιοι συγκρατούμενοι και αλληλοσυστηθήκαμε, ήταν οι καθηγητές του Πανεπιστημίου, Ν. Λούρος της γυναικολογίας και Ι. Χορέμης, της παιδιατρικής, οι οποίοι συγκινήθηκαν όταν τους είπαμε ότι είμαστε τα παιδιά της Λέλας Καραγιάννη, μας είπαν ότι ήξεραν πολλά για την μητέρα. Οι καθηγητές, βλέποντας τα χάλια των χεριών μας, που είχαν προκληθεί από την τροχαλία, συνεβούλευσαν και υπέδειξαν στον αδελφό μου, πως πρέπει να μου κάνει κάποιος κινήσεις φυσιοθεραπείας, για να επανέλθουν στην φυσική τους κατάσταση. Ο Νέλσον με εβοήθησε πολύ, εξυπηρετώντας με στο φαγητό, εφ'όσον δεν μπορούσα να πιάσω ούτε το κουτάλι μου για να φάω, μου άρχισε τη θεραπεία,

πάντα με τις υποδείξεις των καθηγητών, και σε σχετικά γρήγορο χρονικό διάστημα, άρχισα να βλέπω κάποια βελτίωση, ιδιαίτερα, στην αυτοεξυπηρέτησή μου. Στο πρωϊνό μας ξύπνημα, ακολουθούσε και μια βουρδουλιά στο κεφάλι, καθώς βγαίναμε από το υπόγειο στις σκάλες, για να ανεβούμε στο προαύλιο. Όσο τα νέα του πολέμου, γινόντουσαν δυσάρεστα για τους Γερμανούς, οι φύλακες του Χαϊδαρίου, και βασανιστές μεθοκοπούσαν, έμπαιναν μεθυσμένοι στα κελλιά και χτυπούσαν ανελέητα τους κρατούμενους, με γροθιές, κλωτσιές και βουρδουλιές.

Στο στρατόπεδο κυκλοφορούσαν κάπως ελεύθερα δύο κρατούμενοι, εβραίοι, ο Βάσεν Χόφεν και ο Ραφαήλ Παρίσης, οι οποίοι λόγω της Γερμανομάθειάς τους, εκτελούσαν χρέη στρατοπεδάρχου, και είχαν κάποια σχετική ελευθερία. Και οι δύο τους, ήσαν για μας μια βάση μέσα στην έρημο, κάθε πρωϊ, καθώς ξεκλείδωναν τα κελλιά για την έξοδό μας στο προαύλιο, ψυθιριστά μου έφερναν νέα για την μητέρα και τις αδελφές, καθώς και τα ευχάριστα νέα, για τις νίκες των συμμάχων μας, τώρα πιά οι συνθήκες, οι όροι του πολέμου είχαν αντιστραφεί και οι σύμμαχοί μας νικούσαν σε όλα τα μέτωπα. Με τη σειρά μου μετέδιδα, τα πολεμικά νέα στους συγκρατούμενούς μου, και αναπτρωνόταν το ηθικό όλων μας. Όταν μας πληροφορούσαν ότι στα προάστεια και τα περίχωρα της Αθήνας, οι αντάρτες σε ενέδρες, σκότωναν μεμονωμένους Γερμανούς, πέφταμε σε μελαγχολία και σταυροκοπιώμασταν,

γιατί αμέσως, την ίδια μέρα, άμα γινόταν κάτι τέτοιο, ερχόντουσαν με ονομαστική κατάσταση και ξεχώριζαν τους κρατούμενους τους οποίους αμέσως ή την επομένη μέρα το πρωί εκτελούσαν. Θυμάμαι ότι το πρωί κάποιας μέρας του Αυγούστου, ήλθε ο Παρίσης και με πληροφόρησε ότι στο Πικέρμι οι Αντάρτες με ενέδρα σκότωσαν ένα Γερμανό Αξιωματικό και τραυμάτισαν ένα δεύτερο, καθώς κατέβαιναν με τρ αυτοκίνητό τους, στο Δημόσιο δρόμο του Μαραθώνα προς την Αθήνα. Εκείνη την ημέρα είμαστε όλοι μελαγχολικοί και ανήσυχτοι, γιατί ξέραμε ότι σε λίγο θα ερχόταν το εκτελεστικό απόσπασμα για τα αντίποινα. Πράγματι το βράδυ κατά τα μεσάνυχτα, ακούσαμε μηχανές αυτοκινήτων και φασαρία, όλοι μας έντρομοι και χωρίς να μιλάμε περιμέναμε, ακούσαμε βαριά βήματα Γερμανών και να πλησιάζουν στο κτίριο και οι φωνές τους όλο πιο δυνατές ερχόντουσαν στα αυτιά μας, η αγωνία μας δυνάμωνε, την αγωνία μας αυτή τη δικαίωσαν, τα τραβήγματα της αλυσίδας της πόρτας του θαλάμου και το ξεκλείδωμά της. Ώρμησαν μέσα καμμιά δεκαριά Γερμανοί με τα αυτόματά τους και με επικεφαλής τον Υποδιοικητή του στρατοπέδου, ο οποίος κρατούσε και κατάλογο ονομάτων στα χέρια του, μας σήκωσαν όλους, χτυπώντας μας με κλωτσιές. Ο επικεφαλής άρχισε να ξεχωρίζει τους κρατούμενους, φωνάζοντας τα ονόματά τους, και μαζεύοντας τους στην άκρη του θαλάμου. Αμέσως έκανα τη σκέψη, πως αν φωνάζει το όνομα Καραγιάννης και προτού ακούσω το όνομα Βύρων ή Νέλσων,

να προλάβω να πεταχτώ μπροστά, φωνάζοντας παρών για να γλυτώσει ο αδελφός μου. Πράγματι ο Γερμανός, άρχισε να συλλαβίζει το όνομα Καρα.... και προτού ολοκληρώσει την εκφώνηση του ονόματος, έκανα ένα βήμα μπροστά και φώναξα παρών, όμως εκείνη τη στιγμή αποτελείωνε το όνομα και αντί Καραγιάννης, αναφώνησε αν καλά ενθυμούμαι "Καραπαναγιώτης", ο οποίος με το άκουσμα του ονόματός του προχώρησε μπροστά και είπε παρών, ενώ εγώ επανήλθα στη θέση μου. Ήταν ένα ψηλό παλληγάρι από το Μενίδι. Ακόμα θυμάμαι ότι μέσα στη λίστα αυτή, ήταν και ο μικρός Γιαννάκης, ένα αγοράκι μόλις 12-13 ετών, ήταν ο μικρότερος κρατούμενος. Από ότι μου είχε διηγηθεί ο Γιαννάκης, τον συνέλαβαν, γιατί μετέφερε πυρομαχικά, μέσα σε ένα σακκίδιο. Μέσα στον κατάλογο μελλοθανάτων, ήταν και ένας φίλος μου, ο καθηγητής Μαθηματικός Καμπερίδης. Όταν άρχισαν να τους φορτώνουν στα καμιόνια, για τον τόπο της εκτελέσεως, οι μελλοθάνατοι, όλοι μαζί με ένα στόμα, φώναξαν σ'εμάς τους υπόλοιπους παραμένοντες "παιδιά, πάρτε το αίμα μας πίσω, ζήτω η Ελλάς".

Μετά την αναχώρησή τους, ο θάλαμός μας είχε σχεδόν αδειάσει, είχαμε μείνει σχεδόν οι μισοί. Την άλλη μέρα τα ξημερώματα τους κρέμασαν στα πεύκα, στο Δημόσιο δρόμο του Πικερμίου και στο σημείο όπου σκότωσαν οι αντάρτες τους Γερμανούς. Μετά την απελευθέρωση επισκέφτηκα, την θέση του απαγχονισμού των συκρατουμένων φίλων, ήταν πραγματικά συγκλονιστική η

στιγμή, όταν είδα να κρέμονται ακόμη τα σχοινιά της αγχόνης από τα δένδρα. Έκτοτε κάθε χρόνο και τέτοια μέρα, πηγαίνω στο χώρο αυτό της θυσίας και επικοινωνώ νοερά με τις ηρωϊκές αυτές μορφές που τις ζούσα, βλέποντας τις φωτογραφίες τους στον Τύμβο που έπειτα ανεφέρθη με το μεγάλο σταυρό εις μνήμη τους για την πίστη τους και τη θυσία τους στα ιερά όσια της πατρίδος. Είδα πολλές μεταφορές αγωνιστών για εκτέλεση, και πάντα εκείνο που μου έκανε μεγάλη εντύπωση, είναι το ότι δεν υπήρχαν λυποψυχίες, καθώς τους έπαιρναν με τις κλούβες. Φώναξαν ρωμαλέα, "Ζήτω η Ελλάς". Ένα από τα βασανιστήρια που συνήθιζαν οι Γερμανοί για το σπάσιμο του ηθικού αλλά και σωματικής καταπτώσεως των κρατουμένων, ήταν ο καθαρισμός από τις πέτρες του βουνού, στα πόδια του οποίου ήταν το στρατόπεδο Χαϊδαρίου. Μας έπαιρναν το πρωί και μας οδηγούσαν στην κορυφή του λόφου και μας υποχρέωναν να μαζεύουμε τις πέτρες, αλλά δίχως να σηκώνουμε την πλάτη μας. Έπρεπε όση ώρα κρατούσε αυτό το μαρτύριο, να είμαστε διπλωμένοι στα δύο, άλλως έπεφταν βουρδουλιές στην πλάτη και στο κεφάλι. Οι Γερμανοί, με τα αυτόματα, μας παρακολουθούσαν για να μη δραπετεύσουμε. Υπήρχαν καμμιά δεκαριά, μελανοχίτωνες φασίστες, Ιταλοί που είχαν προσχωρήσει στους Γερμανούς, και μας επέβλεπαν και αυτοί και μας χτυπούσαν, όταν ο ήλιος ήταν κατακόρυφα υποφέραμε, γιατί τα κεφάλια μας ήταν ξυρισμένα και εκτεθειμένα στο δυνατό ήλιο, αλλά δεν είχαμε και νερό, πολλοί

έχαναν τις αισθήσεις τους, τις οποίες ξανάβρισκαν από το βούρδουλα.

Κοντά στο στρατόπεδο Χαϊδαρίου, περίπου 500 μέτρα πιο μακριά, υπήρχαν κτιριακές εγκαταστάσεις που εστέγαζαν το αντιαεροπορικό των Γερμανών και την αεροπορία τους, τους πιο νέους του θαλάμου μας, περίπου καμμιά 30ριά [30] μας έπαιρναν για αγγαρία στην μονάδα της Γερμανικής αεροπορίας, οι αεροπόροι, μας παρελάμβαναν από την εξωτερική πύλη του Χαϊδαρίου, με συνοδεία ωπλισμένων σμηνιτών και μας μετέφεραν στις εγκαταστάσεις τους, εκεί μας έδιναν κασμάδες και φτυάρια, και μας έβαζαν να ανοίγουμε ορύγματα γύρω από τα κτίρια. Σε κάποια στιγμή ο επικεφαλής της μονάδος, ένας υπολοχαγός ήλθε κοντά μου και με ρώτησε Γερμανικά κάτι, που εγώ δεν καταλάβαινα, αυτός φώναξε τον διερμηνέα Γκινόπουλο, συγκρατούμενό μου "ο οποίος αργότερα εκτελέστηκε από τα ES-ES" και του είπε να με ρωτήσει αν είμαι αθλητής, του απάντησα ότι είμαι ερασιτέχνης της Ελληνορωμαϊκής πάλης. Ο Γερμανός Αξιωματικός, έδειξε χαρά, μου είπε να τον ακολουθήσω και με πήγε μέσα στο δωμάτιό του, με έβαλε να καθίσω και μου έψησε καφέ, μου πρόσφερε τσιγάρο και άρχισε να μου δείχνει με κινήσεις, ότι και αυτός είναι παλαιστής και μάλιστα μου έδειχνε διάφορες λαβές, και την τεχνική της ελληνορωμαϊκής πάλης, ήταν τόσο ο ενθουσιασμός του και η χαρά του, που όταν με παρέδωσε στην φρουρά τους, είπε παρόντος και του διερμηνέα "ότι κάθε φορά που

θα πηγαίνει στην αγγαρία, να με ξεχωρίζουν και να με φέρνουν στο γραφείο του".

Του εξήγησα ότι μαζί μου στην αγγαρία, είναι και ο νεώτερος αδελφός μου, που και αυτός ήταν αθλητής ερασιτέχνης, στην πυγμαχία, τότε έδωσε εντολή, να έρχεται και ο Νέλσων μαζί μου. Την άλλη μέρα πάλι η αεροπορία, έστειλε και ξαναζήτησε από τα ES-ES, την ίδια ομάδα για αγγαρία. Μόλις φτάσαμε στην αεροπορία, ο επικεφαλής αξιωματικός, βάσει της εντολής που είχε, μας ξεχώρισε εμάς τα αδέρφια και μας ωδήγησε στο γραφείο του Αξιωματικού. Ο Αξιωματικός μας πήγε στο δωμάτιό του, όπου μας είχε ετοιμάσει φαγητό, τυρί, βούτυρο ψωμί και καφέ, ήταν για μας πανδεσία, κάτι που πραγματικά δεν μπορούσα να φανταστώ στις δύσκολες αυτές μέρες, μας ρώτησε τα ονόματά μας, και μας είπε ότι αυτόν τον έλεγαν Γκουστάβ, με ρώτησε αν θέλω να μεταφέρω κανένα μήνυμα προς τους δικούς μου, του έγραφα ένα σημείωμα προς τον πατέρα μου, το οποίο και επήγε. Στην επόμενη συνάντησή μας, μας ωδήγησε στο γραφείο του, όπου μας υπεδέχθη με χαρά, και μας άφησε να εννοήσουμε ότι είχε κάποια έκπληξη για μας. Έβαλε το καπέλο του και τη ζώνη του με το περίστροφο, έδωσε ωρισμένες οδηγίες στη φρουρά και μας είπε να τον ακολουθήσουμε. Προχωρήσαμε προς την Ιερά οδό, ήταν περίπου 11 η ώρα, δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε τι συμβαίνει, που μας πάει, φτάσαμε στην Ιερά οδό, όπου υπήρχε ένα απομονωμένο παραγκάκι, ένα φτωχό καφενείο, μπαί-

νοντας μέσα σ' αυτό, προς μεγάλη μας έκπληξη είδαμε τον πατέρα μας, ήταν μόνος του, πέσαμε στην αγκαλιά του, έσφιγγε ο ένας τον άλλο και κλαίγαμε από χαρά, δύο συναισθήματα ευγνωμοσύνης ένοιωσα εκείνη τη στιγμή να με πλημμυρίζουν, το μέγεθος της λατρείας του πατέρα προς τα παιδιά του, και η ανθρωπιά του Γουσταύου, του ευγενούς αυτού Αξιωματικού. Μας είπε ότι είχαμε στη διάθεσή μας, να μιλήσουμε ένα τέταρτο, πριν ξεκινήσουμε πίσω για το στρατόπεδο, βγήκε έξω και μας άφησε μόνους μας. Στην επόμενη έξοδο για αγγαρία, είδα το Γουσταύο, να μας περιμένει έξω από τα κτίρια της Αεροπορίας, όταν μας ξεχώρισαν από την ομάδα, εμάς τα αδέρφια, μας έδωσαν στον Γουσταύο, εκείνη τη στιγμή είδαμε δύο Γερμανικά καμιόνια, γεμάτα με κρατούμενους, τους οποίους το πρωί, είχαν ξεχωρίσει για εκτέλεση, και τους πήγαιναν υπό συνοδεία, με κατεύθυνση την Ιερά οδό, για να τους εκτελέσουν, αυτό το θέαμα πάντα μας ήταν αφόρητο, τρομερό, να βλέπουμε τους συγκρατούμενούς μας να τους παίρνουν για εκτέλεση, όταν βρεθήκαμε κάπως κοντύτερα, μας φώναξαν κουνώντας τα μαντήλια τους, Ζήτω η Ελλάδα, Ζήτω η Ελευθερία, παιδιά πάρτε το αίμα σας πίσω". Ο Γουσταύος έγινε έξαλλος και άρχισε να βρίζει τους συμπατριώτες του, και σε μια στιγμή τον άκουσα να λέει με αγανάκτηση και απέχθεια "Γκάνκστερς-Γκάνκστερς ES-ES". Αυτή τη φορά, ο ίδιος θέλησε να ακολουθήσει την ομάδα αγγαρίας, που σαν προορισμό είχε να πάμε σε μιά μάνδρα νεκροταφείου

αυτοκινήτων στρατιωτικών, κοντά στο Δαφνί, επί της Ιεράς οδού και να παραλάβουμε διάφορα ανταλλακτικά. Όλοι οι κρατούμενοι, προχωρήσαμε με συνοδεία ενόπλων Σμηνιτών, όταν φτάσαμε εκεί που ήταν τα αυτοκίνητα ο Γουσταύος, διέταξε εμένα και τον Νέλσωνα, να σηκώσουμε μια κάνη ενός αντιαεροπορικού κανονιού, την σηκώσαμε και την φορτωθήκαμε στους ώμους μας, μας έκανε νεύμα να τον ακολουθήσουμε, ενώ οι υπόλοιποι παρέμειναν μέσα στη μάντρα.

Όταν προχωρήσαμε καμιά διακοσαριά μέτρα, και δεν μπορούσε να μας δει κανείς λόγω της πυκνής βλαστήσεως, ο Γουσταύος μας είπε να αφήσουμε κάτω την κάνη, εκτελέσαμε την εντολή του με νεύματά του. Αυτός με έκφραση χαράς, μας έσπρωχνε να φύγουμε, λέγοντάς μας "λος-λος, παρτύ-παρτύ" και μας έδειχνε το δρόμο για τη φυγή μας. Εμείς απορήσαμε, πως είναι δυνατόν ο άνθρωπος αυτός να μας χαρίσει την ελευθερία μας, δεν σκεφτόταν τις συνέπειες που θα είχε. Εμείς δεν θέλαμε να δραπετεύσουμε, παρ'όλο που εγνωρίζαμε ότι είμαστε μελλοθάνατοι, όχι μόνο γιατί οι αδελφές μας και η μητέρα μας, ήταν στα χέρια των ES-ES, αλλά γιατί ακόμα είχαμε υπόψη μας ότι, για τον κάθε ένα από μας, αν το σκάγαμε οι Γερμανοί θα εκτελούσαν 16 συγκρατούμενούς μας, όπως ήταν η ταρίφα των ESES, δηλαδή η ελευθερία δύο ~~ατόμων~~ ατόμων, θα εστοίχιζε 32 ζωές, υπό αυτές τας συνθήκας, πως ήταν δυνατόν να φύγουμε. Προσπαθούσαμε να πείσουμε τον Γουσταύο, ότι δεν κάνει να φύγουμε, στην μεγάλη μας

εμμονή, και με τα ελάχιστα Γερμανικά μας, και ύστερα από αρκετή ώρα, τον είδαμε λυπημένο να σηκώνει τους ώμους του, σαν να μας έλεγε "εσείς ξέρετε". Έτσι επιστρέψαμε κοντά στους συγκρατούμενούς μας, μετά από αυτό το επεισόδιο, δεν ξαναείδαμε τον Γουσταύο, γιατί η μονάδα που υπηρετούσε έφυγε εκείνη τη νύχτα, είχε αρχίσει η βαθμιαία αποχώρηση των Γερμανικών στρατευμάτων από την Ελλάδα. Ο Γουσταύος για μενα αντιπροσωπεύει ότι το ευγενικό, τον άνθρωπο τον πραγματικό. Αξίζει να αναφέρω το εξής γεγονός. Μετά τον πόλεμο, ύστερα από πολλά χρόνια, μία μέρα μπήκε στο καταστημά μας, Πατησίων 14, ένα ζευγάρι Γερμανών, ηλικίας 30 χρονών, μου εζήτησαν να δουν τον Βύρωνα Καραγιάννη, όταν τους είπα ότι εγώ είμαι, ο νέος χαμογέλασε έβγαλε ένα σημείωμα από την τσέπη του και μου το έδωσε να το διαβάσω. Με έκπληξη είδα ένα σημείωμά μου κιτρινισμένο από τα χρόνια που μέσω του Γουσταύου είχα στείλει στον πατέρα μου όταν είμαστε στο Χαϊδάρι. Παράλληλα μου έδωσε και μία φωτογραφία του Γουσταύου, με τη Γερμανική στολή του, λέγοντας, "αυτός είναι ο πατέρας μου". Τον αγκάλιασα, τον φίλησα με μεγάλη συγκίνηση και χαρά, τον ρώτησα για τον ωραίο και υπέροχο πατέρα του, καθίσαμε αρκετά μαζί και τον εκάλεσα σε γεύμα για να έχω τον καιρό να ρωτήσω περισσότερα για τον πατέρα του. Όταν χωρίσαμε τον παρεκάλεσα να διαβιβάσει στον πατέρα του, τις πιο θερμές και ευγνώμονες ευχές μου. Μα ας ξαναγυρίσουμε τώρα στο Χαϊδάρι.

Ένα πρωϊνό μας έφεραν στο κελλί μας δύο Ιταλούς, ένα μεσήλικα και ένα νέο με στολή Ιταλού Αξιωματικού. Δεν πέρασε πολλή ώρα και έγινε η γνωριμία μας. Μου έδειξαν απέραντη εμπιστοσύνη και αγάπη, και μου εξομολογήθηκαν για τη δράση τους, αφού και εμείς τους είπαμε ότι όλη η οικογένεια μαζί με τη μητέρα μας είχαμε φυλακιστεί. Του μεσήλικα η φυσιογνωμία μου ήτανε γνωστή. Όταν άκουσε πως είμαι ο γυιός της Λέλας Καραγιάννη, μου εμπιστεύτηκε ότι ερχότανε, για συνάντηση στις μητέρας μου το κατάστημα, με το πρόσχημα του πελάτου, τον ενθυμήθηκα πολύ καλά, μου είπε επίσης πως είχε συνεργαστεί με τη μητέρα. Ο μεσήλιξ ήταν διπλωμάτης καριέρας, πρόξενος της Ιταλίας στην Αθήνα και λεγότανε Αλμπέρτο Τζένα. Ο Αξιωματικός ονομαζότανε Φραντζέσκο Αμιράλε, υπηρετούσε στην Ιταλική Πρεσβεία στην Αθήνα, και ήταν ανεπιβίος του Αλμπέρτο Τζένα. Μου είπαν ότι ανήκαν σε μια Ιταλική αντιναζιστική οργάνωση που δρούσε στην Ελλάδα, είχαν επαφές με το Λονδίνο και ότι ο γαμβρός του επ'αδελφή του, Φραντζέσκο Αμιράλε, ήταν Άγγλος Ταξίαρχος και της Ιντέλιντζενς Σέρβις. Οι άνθρωποι αυτοί ήξεραν τη μητέρα και είχαν στενή συνεργασία μαζί της. Η ομάδα τους είχε εξαρθρωθεί από τα ΕΣ-ΕΣ και πολλά μέλη της που ήταν Αξιωματικοί, είχαν συλληφθεί και ήταν κρατούμενοι στο Χαϊδάρι. Όταν σε διάφορες συζητήσεις τους έλεγα ότι τα νέα του πολέμου, για τις συμμαχικές δυνάμεις είναι ευχάριστα και ότι γρήγορα θα ελευθερωθούμε, μου

απαντούσαν με ένα πικρό χαμόγελο, "Βύρωνα εμείς δεν θα γλυτώσουμε, γνωρίζουμε τι μας περιμένει". Πράγματι, μετά από μερικές ημέρες, ο Φραντζέσκο Αμιράλε, μου έδωσε ένα σημείωμα και με παρεκάλεσε, αν γλυτώσω να το παραδώσω στην μνηστή του, Άννα Βιτάλη, γνωστής οικογενείας των Αθηνών. Την άλλη μέρα το απόγευμα, με τη δύση του Ηλίου, σταμάτησε στο προαύλιο μια μαύρη Γερμανική Μερσεντές. Από το παραθυράκι του υπόγειου, είδαμε να βγαίνουν από την κούρσα, δύο Αξιωματικοί των ΕΣ-ΕΣ. Πριν ακόμα οι φρουροί ξεκλειδώσουν την πόρτα του κελλιού μας, ο Φραντζέσκο, σαν να προαισθάνθηκε ότι ήλθαν να πάρουν αυτούς για εκτέλεση, με αγκάλιασε, με φίλησε και μου είπε, "Βύρωνα, ήλθε το τέλος μας, αυτοί ήλθαν για μας". Πράγματι, μετά το άνοιγμα της πόρτας ο Υποδιοικητής φώναξε τα ονόματά τους. Του είπα "Φραντζέσκο, απελευθερώνεσαι", εκείνος κούνησε με μελαγχολία το κεφάλι του. Τα ΕΣ-ΕΣ τους επήραν, τους έβαλαν στην κούρσα και έφυγαν. Την άλλη μέρα πληροφορηθήκαμε ότι και οι δύο τους βρέθηκαν δολοφονημένοι με σφαίρα στον κρόταφο, στην Λεωφόρο προς Κηφισιά.

Στο τελευταίο δεκαήμερο του Αυγούστου, με κάλεσαν μαζί με άλλους συγκρατούμενους, στο πρωινό προσκλητήριο και μας έβαλαν στην κλούβα, για να μας μεταφέρουν στην Μέρλιν για ανάκριση. Ξανά με ρίξαν στα γνωστά κελλιά, κλουβιά στο υπόγειο. Σε ένα διάστημα, περίπου δύο ωρών, που παρέμεινα εκεί, είδα να φέρνουν τον Γιώργο Ριζόπουλο, από

τον οποίο ζήτησα να μάθω νέα της πορείας των ανακρίσεων, δεν εγνώριζα βέβαια ότι συνομιλούσα εκείνη τη στιγμή με τον άνθρωπο, που είχε ομολογήσει και κατωνομάσει, όλους τους συνεργάτες του, όπως και την μητέρα μου. Ο Ριζόπουλος, με ένοχο ύφος προσπαθούσε να μου δικαιολογηθεί, ότι αναγκάστηκε να μιλήσει γιατί δεν μπορούσε να αντέξει τα φρικτά βασανιστήρια και ότι βρέθηκε στην ανάγκη να ομολογήσει για ότι ήξερε για τη Λέλα Καραγιάννη. Όταν μάλιστα μου είπε ότι ο Μπέκε του έδωσε το χέρι του, με την υπόσχεση ότι θα του χάριζε τη ζωή του, και τον έβαλε να υπογράψει για όσα κατέθεσε, εγώ του απάντησα ότι ταυτόχρονα υπέγραψε και τη δική του καταδίκη. Η απάντησή του ήταν ότι προτίμησε το θάνατο, παρά να υποστεί τα βασανιστήρια της τροχαλίας. Ακόμα μου είπε ότι λυπάται για ότι έκανε και ότι η μητέρα μου, βρίσκεται στην Μέρλιν σε αθλία κατάσταση. Βέβαια εγνώριζα από πληροφορίες στο Χαϊδάρι ότι η μητέρα μου βρισκόταν στην Μέρλιν από εβδομάδος.

Κάποια στιγμή άκουσα το όνομά μου, είχαν έλθει να με πάρουν για το ανακριτικό γραφείο, ήμουν ψυχολογικά προετοιμασμένος, και αποφασισμένος για το χειρότερο. Όταν βρέθηκα στο γραφείο, συγχρόνως είδα να βγάζουν την μητέρα μου από μέσα, προφανώς η συνάντηση αυτή έγινε από σκοπιμότητα, την έσερναν δύο δήμιοι από τις μασχάλες, ήταν σε απερίγραπτη κατάσταση, κυριολεκτικά παραμορφωμένη, το πρόσωπό

της αγνώριστο, από το πρήξιμο, τις μελανιές και τα αίματα, το σαγόκι της εξαρθρωμένο, τα δόντια της σπασμένα, το φόρεμά της κουρελιασμένο και βαμμένο με αίματα, τα χέρια της γεμάτα πληγές και μελανιές, το ίδιο και τα πόδια της, δεν μπορώ να περιγράψω με λόγια, την απελπισία και την οδύνη που ένοιωσα, βλέποντας την μητέρα σ' αυτήν την κατάσταση, ήταν ένα αφόρητο συναίσθημα μέχρι τρέλλας, δυστυχώς ήμουνα ανήμπορος να την υπερασπίσω, σε μια στιγμή εγύρισε το αγνώριστο από τις κακώσεις και καταματωμένο προσωπάκι της, με κοίταξε στοργικά και με συμπόνοια και η ματιά της μου έλεγε "κουράγιο παιδί μου", την κατέβασαν σηκωτή δύο δήμιοι τις σκάλες, ήταν η τελευταία φορά που αντίκρυσσα την μητέρα μου. Μετά από αυτό το τρομερό περιστατικό, με πέταξαν κυριολεκτικά στην καρέκλα της ανακρίσεως. Αυτή τη φορά, ο διερμηνέας μας δεν ήταν ο Λάτσης, αλλά ο Τσαγκάρης. Ο Λάτσης, εν τω μεταξύ είχε συλληφθεί από τον Μπέκε γιατί κατά τη διάρκεια της ανακρίσεως, με αντιπαράσταση Ριζόπουλου - μητέρας, ο Ριζόπουλος ωμολογούσε ακατάσχετα ονόματα και πράγματα, ο δε Λάτσης αγανάκτησε τόσο που προσπάθησε να τον αναχαιτίσει λέγοντάς του, να παύσει να παίρνει και άλλους ανθρώπους στο λαιμό του, και ο Ριζόπουλος την ίδια στιγμή επρόδωσε στον Μπέκε την παρέμβαση του Λάτση και ο Μπέκε διέταξε την σύλληψη του Λάτση και εξετελέσθη μαζί με την μητέρα. Ο Μπέκε τριγύριζε πάνω από το κεφάλι μου, μου είπε "Ξέρουμε τα πάντα για

τη δράση της μητέρας σου, και την οργάνωσή της, εργαζόταν για το κακό της Γερμανίας", εγώ έλεγα δεν είναι δυνατόν να έκανε αυτό που μου είπε, σε κάθε μου απάντηση, με χαστούκιζε, το αίμα έτρεχε από τη μύτη μου κρουνηδόν, έβγαλε από την τσέπη του ένα χακί μαντήλι και σκούπισε το αίμα μου από τις παλάμες του.

Το μαρτύριο των ερωτήσεων κράτησε αρκετή ώρα, και όσο εγώ έλεγα ότι δεν έχω ιδέα για τίποτα, τόσο αυτός με κτυπούσε. Μέσα σε όλα μου είπε, "ξέρουμε όλα για τη μητέρα σου, και αν ομολογούσες θα είχες διαχωρίσεις τις ευθύνες σου, και όπως σου είχα δώσει το λόγο μου θα σε έσωζα, τώρα όμως δεν μπορώ να κάνω διαφορετικά". Μου έδωσε να υπογράψω ένα χαρτί, εγώ αδιαφορώντας για όλα, άλλωστε δεν γνώριζα τι έγραφε, γιατί ήταν Γερμανικό το κείμενο, το υπέγραψα χωρίς να του ρίξω ούτε ματιά, ήξερα ότι υπέγραφα τη θανατική μου καταδίκη και με την υπογραφή μου τους επιβεβαίωνε τη δράση μου εναντίον τους. Δεν με βασάνισαν άλλο, μ'έστειλαν ξανά στα υπόγεια και νωρίς το απόγευμα μ'έβαλαν μαζί με άλλους στην κλούβα και μας μετέφεραν ξανά στο Χαϊδάρι.

Στις 4 Σεπτεμβρίου, άρχισαν να απολύουν όλους τους φυλακισμένους, όλους τους κρατούμενους μας παρέταξαν στο κέντρο του στρατοπέδου, εμάς της απομονώσεως, μας παρέταξαν μέσα στο προαύλιο, άρχισαν να φωνάζουν ονόματα από καταλόγους, όσοι άκουγαν τα ονόματά τους, έβγαιναν από τη γραμμή και τους έ-

βαζαν στο κέντρο, στην αρχή μας εφόβισε το γεγονός αυτού του διαχωρισμού των κρατουμένων, είχαμε όμως και πληροφορίες, ότι οι Γερμανοί θα μας άφηναν ελεύθερους, ύστερα από υπογραφή κάποιας συμφωνίας. Μας διέταξαν όσους δεν ακούσαμε τα ονόματά μας να επιστρέψουμε στα κελιά μας. Αυτούς που τους ξεχώρισαν τους έβαλαν σε φάλαγγα ανα τρείς, εμείς από το κελλί μας και σκαρφαλωμένοι στο παράθυρο, βλέπαμε αυτά που συνέβαιναν έξω. Σε κάποιο σημείο της πλατείας του στρατοπέδου, ήταν συναθροισμένοι Αξιωματικοί των ΕΣ-ΕΣ, ήσαν καμμιά δωδεκαριά, και είχαν στο μέσον τον Διοικητή και τον Υποδιοικητή του Στρατοπέδου, μετά από παράγγελμα του Διοικητού, ξεκίνησε η φάλαγγα με τους φυλακισμένους, οι οποίοι περνώντας την πύλη του στρατοπέδου, υποχρεώθηκαν να χαιρετίσουν τους Γερμανούς με στροφή της κεφαλής και σηκώνοντας το χέρι ψηλά κατά τον Ναζιστικό τρόπο. Αυτό το θέμα με αναστάτωσε, μ'έκανε να νοιώσω μειωμένος σαν Έλληνας, για τον εξευτελισμό που έβλεπα να γίνεται στους συγκρατούμένους μου και αυτή η πολυπόθητη στιγμή της ελευθερίας μας, που ατενίζαμε με τόση λαχτάρα, εσκιάσθη από αυτό το γεγονός της ταπεινώσεως. Οι απολύσεις των φυλακισμένων επανελήφθησαν και την επομένη και κάθε φορά που ερχόντουσαν και εδιάβαζαν λίστα με ονόματα, εις μάτην περιμέναμε να ακούσουμε και το δικό μας. 'Αδειασε το Χαϊδάρι, σ'όλο το στρατόπεδο, γυναίκες και άνδρες, δεν είχαμε μείνει παρά καμμιά εκατοστή, κλεισμένοι στα διάφορα

κτίρια και είμασταν ανήσυχoi, διότι όπως διαπιστώσαμε όλοι όσοι είχαμε απομείνει στο στρατόπεδο, κατηγορούμεθα για συμμετοχή στην αντίσταση.

Το σούρουπο της 7ης Σεπτεμβρίου, διεδόθη αστραπιαία στο στρατόπεδο ότι ήλθαν οι κλούβες με συνοδεία αποσπάσματος. Ο Νέλσων και εγώ σκαρφαλώσαμε στα δυό μικρά παραθυράκια του υπόγειου και είδαμε τις κλούβες, σταματημένες, μπροστά στο κτίριο Νο 15. Είδαμε να βγάζουν από αυτό άνδρες κρατούμενους και να τους παρατάσουν εφ' ενός ζυγού, με μέτωπο προς το κτίριο Νο 4, είδαμε επίσης να βγάζουν από το κτίριο Νο 14, όπου ήταν η αυστηρή απομόνωση γυναικών, τις γυναίκες, τις οποίες παρέταξαν και αυτές, άκουσα τον αδελφό μου να μου φωνάζει από το άλλο παραθυράκι, Βύρων παίρνουν και τη μαμά, εγώ έντρομος, κοιτώντας τις γυναίκες, διεπίστωσα ότι η πρώτη της σειράς ήταν η μητέρα μας. Στο γκρουπ των ανδρών, ξεχώρισα μερικούς συνεργάτες της μητέρας, καθώς και μέλη της οργανώσεώς της, είδα το Γιαννάκη Χούπη, τον ταγματάρχη Σούλη και άλλους, καθώς και τον Ιωάννη Ριζόπουλο. Ανάμεσα στις γυναίκες, εκτός από τη μητέρα μου, διέκρινα και μερικές συνεργάτιδες της, κοντά στην μητέρα εστεκόταν ο Γεώργιος Ριζόπουλος, σε κάποια στιγμή τον είδα να μετακινείται απ' τη θέση του, να παίρνει τη θέση του πρώτου και να πλησιάζει τη μητέρα, τον είδαμε να γονατίζει μπροστά της και να της φυλάει το χέρι της, προφανώς της ζητούσε συγχώρεση γι' αυτό που είχε κάνει από το

μεγάλο του φόβο για τα μαρτύρια και τη ζωή του. Είδαμε την μητέρα να σκύβη προς το μέρος του, και να ακουμπά το χέρι της πάνω στο κεφάλι του, σαν να τον συγχωρούσε, μετά τους έβαλαν όλους στις κλούβες με ένοπλη συνοδεία, ξεκίνησαν προς άγνωστη κατεύθυνση για μας, κοίταζα το καμιόνι, που έπαιρνε τη μητέρα μου, μέχρι που βγήκε από τη Πύλη του στρατόπεδου και εξαφανίσθη. Εκείνη τη στιγμή είδα να έρχεται προς το κτίριό μας ο στρατοπεδάρχης Ραφαήλ Παρίσης, και του εφώναξα αν ξέρει που τους πήγαιναν, εκείνος για να μου αποκρύψει την τραγική αλήθεια μου είπε, "μην ανησυχείς Βύρωνα, τους πάνε για όμηρους στα τραίνα, και όταν φτάσουν στα σύνορα, θα τους αφήσουν ελεύθερους, για να τους αντικαταστήσουν με όμηρους Γιουγκοσλαύους". Παρ'όλο που μέσα μου ήξερα πολύ καλά ότι δεν θα ξανάβλεπα τη μητέρα μου γιατί η κατηγορία ήταν βαρυτάτη "Αρχηγός οργανώσεως, κατασκοπία σε βάρος των Γερμανών, σαμποτάζ", ήλπιζα σαν τον απελπισμένο σε κάποιο θαύμα.

Την νύχτα είδα ένα περίεργο όνειρο που με έκανε να πεταχτώ επάνω αναστατωμένος. Έμεινα άυπνος μέχρι το πρωί, είχε αρχίσει να χαράζει, και όταν ξύπνησαν οι συγκρατούμενοί μου, τους διηγήθηκα το περίεργο όνειρό μου. "Είδα ότι μέσα στο σπίτι μας της οδού Λήμνου 1, ήταν γεμάτο ιερείς και Αρχιερείς περιβεβλημένους με τα χρυσοπίκοιλτα, άμφιά τους, με τις ποιμαντορικές ράβδους και τις δεσποτικές τους μήτρες, μου έδιναν την εντύπωση ότι θα τελούσαν κά-

ποιο μεγάλο μυστήριο μέσα στο σπίτι μας". Οι συγκρατούμενοί μου με άκουαν, κάποιος μου είπε ότι αυτό είναι ευχάριστο, θα ελευθερωθούμε. Ένας άλλος ηλικιωμένος, ονόματι Σκλαβούνος, μαρμαρογλύπτης, μου είπε κουνώντας το κεφάλι του, ότι αυτό το όνειρο είναι τρομερό, σημαίνει θάνατο. Εν τω μεταξύ είχε φέξει, ήταν ξημερώματα της 8ης Σεπτεμβρίου, και ενώ λέγαμε αυτά, μέσα στην ησυχία του πρωΐνου, ακούσαμε από την κατεύθυνση του Δαφνιού, ριπές πολυβόλου, συνεχείς και διακεκομμένες και για αρκετή ώρα. Αστραπιαία μεταδόθηκε είδηση ότι αντάρτες εκύκλωσαν τα γύρω υψώματα, για να μας ελευθερώσουν. Έλαμψαν όλων τα πρόσωπα από χαρά. Όταν ύστερα από λίγο σταμάτησε το κροτάλισμα των πολυβόλων και δεν επαναλήφθη, μία νεκρική σιγή απλώθηκε ανάμεσά μας, έτσι έσβησε το όνειρο για την απελευθέρωσή μας, ήταν αδύνατο να φαντασθώ εκείνη τη στιγμή ότι αυτοί οι πολυβολισμοί που ακούσαμε, σταμάτησαν τη ζωή της μητέρας μας.

Εκείνο το πρωΐ στο προσκλητήριο που γινότανε στο προαύλιο του κτιρίου, απελευθέρωσαν άλλους 40 φυλακισμένους, από όλο το στρατόπεδο, άνδρες και γυναίκες.

Ένας συγκρατούμενός μου που απελευθερωνότανε, άρχιζε να μου ψιθυρίζει την ώρα που μάζευε το μπογαλάκι του, "δεν έχω που να πάω, είμαι από επαρχία, δεν έχω χρήματα, δεν ξέρω τι να κάνω", του είπα, "αν μου κάνεις τη χάρη τώρα που ελευθερώνεσαι, και πας αμέσως, κατ'ευθείαν στον πατέρα μου ένα ση-

μείωμα που θα σου δώσω, αυτός θα σε φιλοξενήσει, θα σου δώσει χρήματα και θα σε στείλει στο χωριό σου". Εκείνος δέχτηκε με ευχαρίστηση να με εξυπηρετήσει. Ξεκόλλησα από μία κονσέρβα, το χάρτινο περίβλημα, και στο πίσω μέρος του που ήταν ατύπωτο, με ένα μολυβάκι έγραψα, "χθές το απόγευμα πήραν τη μητέρα προς άγνωστη κατεύθυνση, τρέξετε να κάνετε ότι μπορείτε". Το σημείωμα αυτό, μετά από μία ώρα περίπου ήταν στα χέρια του πατέρα μου, χάρις στο σημείωμα αυτό και την έγκαιρη παραλαβή του, εσωθήκαμε εμείς τα παιδιά, αλλά και να προλάβουν συγγενείς να βρουν εγκαίρως και να παραλάβουν το σώμα της μητέρας, λίγο πριν της ομαδικής ταφής και να μεταφερθεί στον οικογενειακό τάφο. Στο κελλί μας είχαμε μείνει 6 άτομα, και κάποια στιγμή, άνοιξε η πόρτα και ο φρουρός διέταξε τον Νέλσωνα και μένα να τον ακολουθήσουμε, μας μετέφερε στο κτίριο 15, στην αυστηρή απομόνωση των ανδρών, μας διέταξαν να βγάλουμε τα παπούτσια μας και μας χώρισαν σε διαφορετικά κελλιά, την ώρα που μας χώριζαν είδα θλίψη και απορία να φαίνεται στο πρόσωπο του αδελφού μου, προσπάθησα να αποκρύψω, τα δικά μου συναισθήματα και του είπα "Νέλσων κουράγιο, πρόσεχε αδελφέ μου". Όταν μας κλείδωσαν στα κελλιά είδα στους τοίχους επάνω γραμμένα διάφορα προμηνύματα, όλοι ανέγραφαν την ημερομηνία εκτελέσεώς τους, και μηνύματα προς τις οικογένειές τους, δεν βρήκα χώρο να γράψω και εγώ το μήνυμά μου, δεν υπήρχε αμφιβολία ότι την επομένη θα μας

ετουφέκιζαν, αυτή ήταν η διαδικασία μελλοθανάτων. Μέσα στο κελλί μου, ήταν και ένας άλλος μελλοθάνατος, ήταν τέτοια η απόγνωσίς του, που σαν τρελλός πήρε φόρα και έτρεξε με προτεταμένο το κεφάλι του, χτυπώντας το με δύναμη στον τοίχο, έπεσε κάτω αιμόφυρτος, με ανοιγμένο το κρανίο, γέμισε το κελλί αίμα, αμέσως φώναξα τους φρουρούς, οι οποίοι μπήκαν μέσα και τον έσυραν έξω από τα πόδια. Αργότερα έμαθα ότι πέθανε. Το σούρουπο της ίδιας ημέρας, άνοιξαν το κελλί μου, και μπήκε μέσα ο Διοικητής του στρατοπέδου, μαζί με δύο φρουρούς ωπλισμένους με αυτόματα και με πρόσταξαν να βγώ έξω, συγχρόνως άνοιξαν και το κελλί του αδελφού μου και τον έφεραν κοντά μου. Ο Νέλσων ήταν χλωμός, κοιταχτήκαμε ερωτηματικά, σφίξαμε τα χέρια μας "κουράγιο αδελφέ μου φαίνεται, ήλθε η σειρά μας".

Βγήκαμε έξω από το κτίριο "15" και διασχίσαμε το στρατόπεδο, ακολουθούμενοι από τον Υποδιοικητή και τους φρουρούς, με τα αυτόματα υπό μάλλης. Ανήσυχος γύριζα διαρκώς το κεφάλι μου πίσω, περιμένοντας από δευτερόλεπτο σε δευτερόλεπτο τη ριπή, που θα σταματούσε τη ζωή μας. Φθάσαμε στον τοίχο, πάνω στον οποίο λίγα μέτρα πιο εκεί ήταν οι πυργίσκοι με τα πολυβόλα. Ο Υποδιοικητής μας είπε να σταθούμε στον τοίχο, κάτι είπε στους φρουρούς του πυργίσκου, εν τω μεταξύ, είδα και τον Διοικητή να έρχεται προς εμάς, πίστεψα πως αυτό ήτανε το τέλος μας, ότι θα μας σκοτώναν εκεί επί τόπου, σ' αυτόν τον τοίχο θα

τελείωνε η ζωή μας.

Ο Διοικητής έδωσε εντολή να ανοίξουνε την πύλη. Στη συνέχεια διάταξε τους φρουρούς να απομακρυνθούν μέσα στο στρατόπεδο, έκπληκτοι τον ακούσαμε να μας λέει να φύγουμε. Μόλις βγήκαμε από την Πύλη, μας σταμάτησε και μας είπε "άϊνε μομέντ", περιμέναμε με αγωνία, είδαμε από μακριά τους φρουρούς να φέρνουν και τις αδελφές μας, Ιωάννα και Νεφέλη, όταν μας συγκέντρωσαν και τα 4 αδέρφια, ο Διοικητής Φύσσερ, έδωσε εντολή, στον επικεφαλής Ιταλό Αξιωματικό, της πύλης που εφρουρείτο από Ιταλούς Μελανοχίτωνες να την ανοίξουν, στραφείς προς εμάς είπε, "Λός, Λός, άουτ, παρτί", διστάσαμε, δεν πιστεύαμε στα αυτιά μας, σε καμμιά δεκαριά μέτρα πιά πέρα, μέσα στο σούρουπο, είδαμε μιά σκούρα κούρσα και τη σιλουέτα του πατέρα μας μπροστά σ' αυτή, τρέξαμε και πέρασαμε στην ανοιγμένη αγκαλιά του, μας καταφιλούσε κλαίοντας με λυγμούς, συνήλθε αμέσως και μας είπε, "ελάτε, γρήγορα, γρήγορα να φύγουμε, να απομακρυνθούμε το συντομότερο από εδώ", εκτός από τον πατέρα μας περίμεναν παράμερα ένα άλλο αυτοκίνητο, ο Σπύρος Κρασσάς, μαζί με την κ. Μπόζοβιτς στην οποία οφείλομε κυριολεκτικά τη ζωή μας.

Γι' αυτήν και το δραματικό τρόπο που απελευθερωθήκαμε, περιγράφει ο πατέρας στη δική του αφήγηση. Μπήκαμε στο αυτοκίνητο ο ένας πάνω στον άλλο, στο δρόμο ο πατέρας έδειχνε ανήσυχος και παρώτρυνε τον οδηγό να τρέχει, εμείς δεν ξέραμε ακόμα ότι βγήκαμε με ψεύτικα χαρτιά, ότι σχεδόν μας είχαν απαγά-

γει.

Στο ύψος της ιεράς Ελαίας του Πλάτωνος, μας σταμάτησε η Γερμανική στρατιωτική Αστυνομία [αυτή με τις σιδερένιες πλακέτες στο στήθος τους], μας σταμάτησαν για να κάνουν έρευνα στο αυτοκίνητο. Εγώ και ο Νέλσων, είμαστε με κουρεμένα τα κεφάλια, και για να μην το αντιληφθούν ότι είμαστε φυλακισμένοι, ο πατέρας μου φόρεσε το καπέλο του, ενώ η αδελφή μου σκέπασε το κεφάλι του Νέλσωνα με μία ζακέτα. Ο πατέρας είπε στους Γερμανούς που κοίταζαν μέσα στο αυτοκίνητο, είμαι με τα παιδιά μου και ένας είναι άρρωστος, εννοώντας τον κουκουλωμένο Νέλσωνα. Μας άφησαν να περάσουμε. Ο πατέρας μας μοίρασε σε διάφορα φιλικά σπίτια, χωρίς να μας πει τίποτα για την εκτέλεση της μητέρας μας. Σε ερώτησή μου, εάν είχε νέα της μητέρας, μου είπε "πήρα παιδί μου το σημείωμά σου και ειδοποίησα τους φίλους μας στην Θεσσαλονίκη τον Θανάση Δάφα να σπεύσουν στα σύνορα και να την βρουν, [εκεί όπου υποτίθετο ότι θα εγένετο η αλλαγή των ομήρων]. Την άλλη μέρα το πρωί, στις 9 Σεπτεμβρίου, ήλθε ο πατέρας στο σπίτι που εκρυβόμουν και μου ωμολόγησε ότι η μητέρα εξετελέσθη και ότι την είχαν θάψει στο Β' νεκροταφείο. Με συνεβούλευσε να μη βγω από το σπίτι που εκρυβόμουν ούτε εγώ ούτε ο Νέλσων, διότι οι Γερμανοί μας θεωρούσαν ως αποδράσαντες και ότι μας καταζητούσαν. Το ίδιο είπε και στον Νέλσωνα που εκρυβόταν σε άλλο

σπίτι. Εγώ όμως αισθανόμουν την επιτακτική ανάγκη να βρεθώ κοντά στην μητέρα μου και να προσκυνήσω στον τάφο της, και παρά την εντολή του πατέρα μου βγήκα, πέρασα από το κρυσφύγετο του Νέλσωνα, τον πήρα μαζί μου και μαζί πήγαμε στο Β' νεκροταφείο. Κοντά στην είσοδο του νεκροταφείου, είδαμε μιά Γερμανική μοτοσυκλέτα, με το καλάθι και με το πολυβόλο. Επειδή η ώρα είχε περάσει, οι φύλακες του νεκροταφείου μας είπαν ότι ήταν η ώρα που έκλειναν, τους είπαμε ότι είμαστε τα παιδιά της Λέλας Καραγιάννη, της γυναίκας που τουφέκισαν την προηγούμενη ημέρα οι Γερμανοί, και τους παρακαλέσαμε να μας επιτρέψουν να μπούμε μέσα για λίγα λεπτά, να προσκυνήσουμε στον τάφο της. Τότε και οι δύο μαζί οι φύλακες, έντρομοι μας φώναξαν, "φύγετε, φύγετε για τη ζωή σας, μέσα είναι οι Γερμανοί και σας περιμένουν, θα σας σκοτώσουν επί τόπου, να η μοτοσυκλέτα και εκεί πέρα το αυτοκίνητό τους", τότε κατάλαβα, γιατί η Γερμανική μοτοσυκλέτα ήταν έξω από το νεκροταφείο. Τα ES-ES είχαν πληροφορηθεί ότι το πτώμα της μητέρας είχε ταφεί στο Β' νεκροταφείο, και μας έστησαν ενέδρα για να μας συλλάβουν. Αμέσως χωριστήκαμε με τον Νέλσωνα και τρέχοντας εξαφανιστήκαμε για να επιστρέψουμε στα κρυσφύγετά μας. Από τον μαρμαρογλύπτη, τον Σκλαβούνο με τον οποίο είμαστε μαζί στο Χαϊδάρι, και απολύθηκε, επληροφορηθήκαμε ότι μετά που φύγαμε σε λίγο, ήλθε η κλούβα και μας ζήτησαν, και ότι αντελήφθη ότι έγινε κάποια σύγκλιση μεταξύ

των Γερμανών. Πρωτοεκυκλοφορήσαμε, την ημέρα της
απελευθέρωσης της Αθήνας.

ΒΥΡΩΝ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ
ΠΑΤΗΣΙΩΝ 14 ΑΘΗΝΑ